

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

PROJEKCIJE DELOVNO AKTIVNEGA PREBIVALSTVA SLOVENIJE

Ljubljana, september 2009

MAJA MLAKAR

IZJAVA

Študent/ka Maja Mlakar izjavljam, da sem avtor/ica tega diplomskega dela, ki sem ga napisal/a pod mentorstvom dr. Jožeta Sambta, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 17. septembra 2009

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 STARANJE PREBIVALSTVA.....	1
1.1 Projekcije prebivalstva	2
1.2 Dejavniki staranja prebivalstva	4
1.3 Posledice staranja prebivalstva.....	5
2 TRG DELA IN DELOVNO AKTIVNO PREBIVALSTVO.....	6
2.1 Razmere in trendi na trgu dela	6
2.2 Staranje delovne sile in podjetja.....	10
2.3 Lizbonska strategija na področju zaposlovanja in njeno uresničevanje v Sloveniji	13
2.4 Finska politika aktivnega staranja.....	14
3 PROJEKCIJE DELOVNO AKTIVNEGA PREBIVALSTVA.....	16
SKLEP	24
LITERATURA IN VIRI	27

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Starostni piramidi prebivalstva Slovenije za leti 2008 in 2060</i>	4
<i>Slika 2: Stopnja delovne aktivnosti starejših (55-64 let) v letu 2008 za države članice EU-27 (v %)</i>	14
<i>Slika 3: Stopnje delovne aktivnosti v letu 2007 in projekcije za leto 2060 po posameznih starostnih razredih, ženske</i>	18
<i>Slika 4: Stopnje delovne aktivnosti v letu 2007 in projekcije za leto 2060 po posameznih starostnih razredih, moški</i>	18
<i>Slika 5: Stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti (levo za moške in desno za ženske) v starostnem razredu 55-59 let</i>	19
<i>Slika 6: Stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti (levo za moške in desno za ženske) v starostnem razredu 60-64 let</i>	20
<i>Slika 7: Stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti (levo za moške in desno za ženske) v starostnem razredu 65-69 let</i>	20
<i>Slika 8: Projekcije gibanja števila delovno aktivnih in števila upokojenih, osnovna varianta</i>	21
<i>Slika 9: Zelo optimistična varianta za število delovno aktivnih in število upokojenih</i>	23
<i>Slika 10: Optimistična varianta za število delovno aktivnih in število upokojenih</i>	23
<i>Slika 11: Pesimistična oziroma konstantna varianta za število delovno aktivnih in število upokojenih</i> ...	24

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Projekcije števila prebivalcev za Slovenijo od leta 2008 do 2060</i>	3
<i>Tabela 2: Stopnja celotne rodnosti v obdobju od leta 1980 do 2007</i>	4
<i>Tabela 3: Stopnja delovne aktivnosti po Anketi o delovni sili po starostnih skupinah od leta 1997 do 2008</i>	7
<i>Tabela 4: Razmerje med zavarovanci in upokojenci od leta 1984 do 2008 (povprečno število v letu za posamezna izbrana leta)</i>	8
<i>Tabela 5: Uresničitev ciljev Lizbonske strategije</i>	13
<i>Tabela 6: Stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – stanje v letu 2007 in projekcije za izbrana leta v obdobju do leta 2060, ženske</i>	17
<i>Tabela 7: Stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – stanje v letu 2007 in projekcije za izbrana leta v obdobju do leta 2060, moški</i>	17
<i>Tabela 8: Razmerje med številom upokojenih in številom delovno aktivnih od leta 2007 do 2060</i>	24

UVOD

Staranje prebivalstva je proces, ki tako svetu kot tudi Sloveniji predstavlja enega največjih izzivov prihodnosti. Posledice staranja bodo med drugim tudi ekonomske, predvsem v smislu pritiska na javne finance in sprememb na trgu dela. Zaradi podaljševanja življenjske dobe se bo demografski pritisk na število upokojencev predvidoma močno povečeval, število delovno aktivnega prebivalstva pa bo zaradi nizke rodnosti sčasoma vse manjše. Tako bo predvidoma nastal vedno večji razkorak med gibanjem števila upokojenih in števila delovno aktivnih prebivalcev.

Namen diplomskega dela je s pomočjo projekcij proučiti variante prihodnjega gibanja števila delovno aktivnega prebivalstva in ob povezavi stopenj delovne aktivnosti s stopnjami upokojenosti tudi gibanja prihodnjega števila upokojencev. Ob tem osrednjem empiričnem delu pa se bom osredotočila tudi na nekatere probleme, ki izstopajo v povezavi s prihodnjimi trendi na trgu dela.

V prvem poglavju so predstavljene projekcije prebivalstva za Slovenijo ter dejavniki in posledice staranja prebivalstva. Sledi drugo poglavje, v katerem obravnavam razmere in trende na trgu dela v preteklosti, trend zgodnejšega upokojevanja ter obremenjenost pokojninske blagajne zaradi hkratnega pojava naraščanja upokojencev in zmanjševanja delovno aktivnega prebivalstva. V nadaljevanju je predstavljen problem starajoče delovne sile, ki bo v prihodnosti morala delati dlje, in kako so na to pripravljena podjetja. V naslednjem podpoglavju je govora o Lizbonski strategiji, kako Slovenija uresničuje te cilje in kako daleč je v primerjavi z drugimi evropskimi državami. Predstavljena je tudi finska politika aktivnega staranja, ki bi lahko bila zgled mnogim državam, saj ji je uspelo v relativno kratkem obdobju občutno povečati stopnjo delovne aktivnosti starejših oseb. V tretjem poglavju s pomočjo internih gradiv Evropske Komisije predstavljam in analiziram projekcije stopenj delovne aktivnosti v prihodnosti.

1 STARANJE PREBIVALSTVA

Staranje prebivalstva je posledica napredka na zdravstvenem in socialnem področju, ki ljudem omogoča daljše in udobnejše življenje kot kdajkoli prej. Malačič (2006, str. 20) navaja, da staranje prebivalstva povečuje starost ob upokojitvi, podaljšuje lahko obdobje šolanja, povečuje aktivnost žensk in spreminja razmerje med aktivnimi in vzdrževanimi. Zelo pomembno vpliva na strukturo in obseg proizvodnje, potrošnje, varčevanja in investiranja v družbi. Močno vpliva tudi na volilne rezultate in politične razmere, saj povečuje politični vpliv starejših ljudi na račun ostalega prebivalstva. Projekcije kažejo, da bomo v roku nekaj desetletij predvidoma priča velikim demografskim spremembam, ki se bodo izrazile predvsem v staranju prebivalstva, zato le to predstavlja tudi enega najpomembnejših izzivov, s katerim se bo družba v prihodnosti morala spopasti.

Demografski trendi povečevanja števila starejših oseb so vedno bolj očitni tudi v Sloveniji. Prebivalstvo Slovenije se že sedaj uvršča med stara prebivalstva, po Eurostatovih projekcijah

prebivalstva EUROPOP2008 in študiji Svetovne banke pa naj bi imela Slovenija do konca tretjega desetletja tega stoletja že eno najstarejših prebivalstev na svetu (Vertot, 2008a). Kot odgovor na staranje prebivalstva je Slovenija pripravila Strategijo varstva starejših do leta 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva, katere namen je uskladiti in povezati delo pristojnih vladnih resorjev z gospodarskim in civilnim sektorjem. Njen cilj je ohraniti solidarnost in kakovost medčloveškega sožitja med tretjo, srednjo in mlado generacijo ter zagotoviti kakovostno staranje in ustrezno oskrbo vsem, ki vstopijo v naglo naraščajočo tretjo generacijo pri nas (Strategija varstva starejših, 2006, str. 3-5).

Staranje prebivalstva je opredeljeno kot pojav, kjer se delež prebivalstva nad starostno mejo (običajno 65 let) povečuje, sočasno pa se zmanjšuje število otrok, mlajših od 15 let, in podaljšuje življenjska doba prebivalcev (Vertot, 2008b, str. 15). Veliko pove podatek, da se je v zadnjem stoletju število svetovnega prebivalstva povečalo z 1,6 milijarde na več kot 6,5 milijarde oziroma za več kot 4-krat. To pa ima za posledico vedno večji delež starih prebivalcev v celotnem prebivalstvu.

Proces staranja prebivalstva nam kažejo tudi drugi kazalci, kot so indeks staranja, odstotek starega prebivalstva, povprečna starost prebivalstva in koeficient starostne odvisnosti starih. Povprečna starost prebivalstva je razmerje med vsoto starosti vseh prebivalcev in številom celotnega prebivalstva. Koeficient starostne odvisnosti starih pa dobimo tako, da število starih prebivalcev (starih 65 let in več) delimo s številom delovno sposobnega prebivalstva (15-64 let) ter pomnožimo s 100. Omenjeni koeficient kaže obremenjenost delovno sposobnih prebivalcev s starimi (praviloma ekonomsko neaktivnimi) prebivalci.

Indeks staranja je izračunan kot razmerje med številom starega prebivalstva (65 let in več) in številom mladega prebivalstva (od 0 do 14 let), pomnoženo s 100. Če indeks staranja znaša pod 15, govorimo o mladem prebivalstvu, če znaša od 15 do 25, govorimo o zrelem prebivalstvu in če znaša nad 25, govorimo o starem prebivalstvu. Odstotek starega prebivalstva izračunamo tako, da število starega prebivalstva (65 let in več) delimo s številom celotnega prebivalstva ter pomnožimo s 100. Rezultat do 5 % opredeljuje mlado, od 5 do 7 % zrelo in nad 7 % staro prebivalstvo. V Sloveniji je v letu 2007 indeks staranja znašal 113,72, odstotek starega prebivalstva pa 15,9 %. Tako vsekakor drži trditev, ki smo jo postavili prej, da je prebivalstvo Slovenije staro prebivalstvo. Malačič (2006, str. 20) tako predlaga, da naj bi bila v današnjih razmerah meja med zrelim in starim prebivalstvom pri indeksu staranja 40 in odstotku starega prebivalstva 10 %. Potrebno pa bi bilo tudi razmisliti o uvedbi pojma zelo starega ali celo pretirano starega prebivalstva, meja tu bi lahko bila 20 % ali več starega prebivalstva.

1.1 Projekcije prebivalstva

Projekcije prebivalstva nam kažejo velikost in strukturo prebivalstva v prihodnje, če bi se izpolnile predpostavke glede prihodnjega gibanja rodnosti, smrtnosti in migracij, na katerih slonijo. Leta 2008 je Eurostat izdelal Konvergenčni scenarij projekcij prebivalstva (EUROPOP2008) za države članice EU ter Norveško in Švico. Po teh projekcijah naj bi se

prebivalstvo EU-27 s 495,4 milijonov v letu 2008 povzpelo na 520,7 milijonov v letu 2035 in nato do leta 2060 upadlo na 505,7 milijonov. Povprečna starost prebivalstva v EU naj bi se v obdobju od leta 2008 do 2060 povečala kar za 7,5 let oziroma s 40,4 na 47,9 let. Odstotek starega prebivalstva (65 let in več) v EU naj bi se s 17,1 % v letu 2008 povečal na 30,0 % v letu 2060, torej bi se delež skoraj podvojil. Tudi projekcije prihodnjega gibanja koeficienta starostne odvisnosti starih so alarmantne: v EU naj bi se v obdobju od leta 2008 do 2060 povzpelo s 25,4 kar na 53,5 (Giannakouris, 2008, str. 1).

Pri projekcijah EUROPOP2008, ki se nanašajo na Slovenijo, so trendi podobni. Povprečna starost prebivalcev Slovenije naj bi se v obdobju od leta 2008 do 2060 povečala z 41,0 na 49,4 let, torej za 8,4 leta. Kot kažejo rezultati, predstavljeni v Tabeli 1, naj bi se prebivalstvo Slovenije do leta 2019 povečalo na 2.058.334 oseb, trend naraščanja naj bi se nato obrnil in do leta 2060 naj bi prebivalstvo Slovenije upadlo na 1.778.573 oseb. V Tabeli 1 so predstavljeni tudi rezultati po posameznih starostnih razredih, ki omogočajo tudi izračun prej opisanega koeficienta starostne odvisnosti starih.

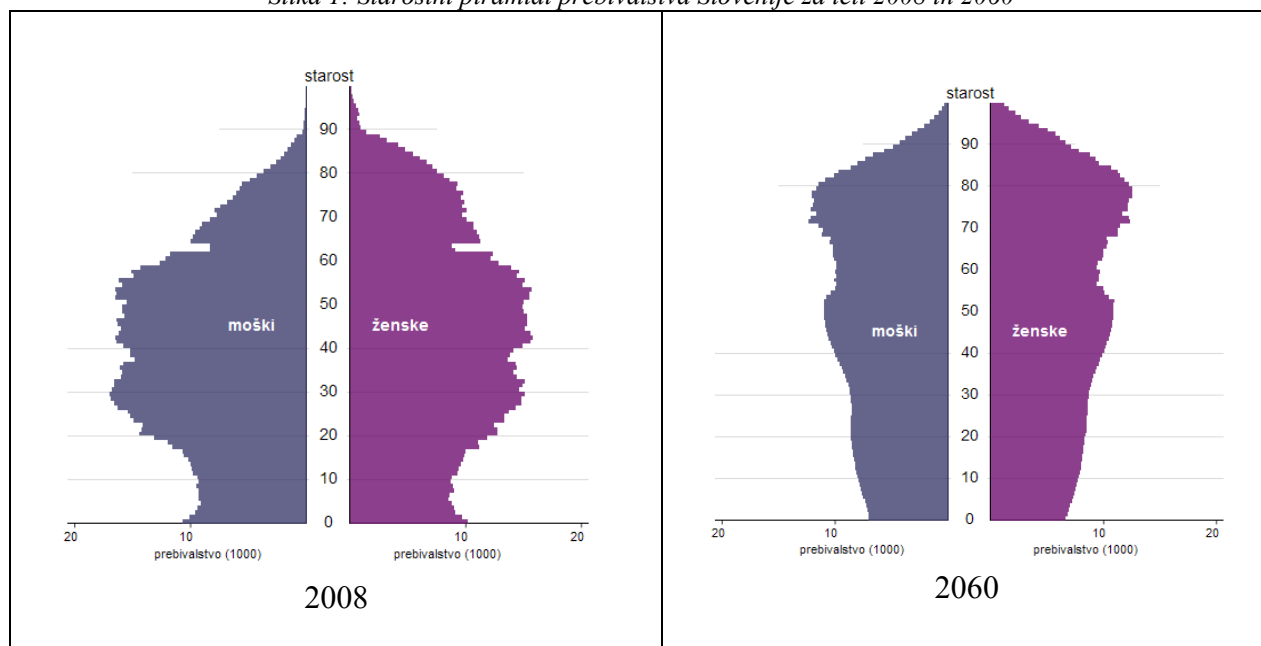
Tabela 1: Projekcije števila prebivalcev za Slovenijo od leta 2008 do 2060

	Skupaj	Starost (leta)				Starost (leta)			
		0-14	15-59	60+	80+	0-14	15-59	60+	80+
		Število				%			
2008	2.022.644	280.865	1.314.228	427.551	71.176	13,9	65,0	21,1	3,5
2010	2.034.220	281.651	1.305.198	447.371	79.622	13,8	64,2	22,0	3,9
2020	2.058.003	291.580	1.200.415	566.008	111.320	14,2	58,3	27,5	5,4
2030	2.022.872	258.508	1.110.151	654.213	135.110	12,8	54,9	32,3	6,7
2040	1.957.942	235.960	1.005.948	716.034	193.333	12,1	51,4	36,6	9,9
2050	1.878.003	239.902	898.509	739.592	224.641	12,8	47,8	39,4	12,0
2060	1.778.573	227.648	857.263	693.662	246.372	12,8	48,2	39,0	13,9

Vir: N.Vertot, *Prebivalstvo Slovenije se stara - potrebno je medgeneracijsko sožitje*, 2008, str. 18.

Starostno strukturo prebivalstva lahko nazorno prikažemo s starostno piramido, ki ima na ordinatni osi starost oziroma starostne razrede, na abscisni osi pa število ali deleže moškega (levo od ordinatne osi) in ženskega (desno od ordinatne osi) prebivalstva. Za mlado prebivalstvo je značilna oblika piramide, kjer najštevilnejšo skupino prebivalstva predstavljajo otroci, v višjih starostnih razredih pa se zožuje, tako da ima obliko piramide, od koder tudi izvira ime te grafične predstavitve. Slika 1 prikazuje starostni piramidi prebivalstva Slovenije za leti 2008 in 2060. Razlika med obema piramidama je ogromna. Kot lahko vidimo, oblika starostne piramide za leto 2008 spominja na obliko vaze, kar je značilno za stara prebivalstva. Zaradi nadaljevanja naraščanja dolgoživosti in nizke rodnosti ima piramida za leto 2060 obliko krste, ki je še ena izmed znanih oblik starostne piramide ob dalj časa trajajočem procesu staranja prebivalstva.

Slika 1: Starostni piramidi prebivalstva Slovenije za leti 2008 in 2060

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, Prebivalstvena piramida, 2009.

1.2 Dejavniki staranja prebivalstva

Slovenija je konec 20. stoletja vstopila v posebej kritično fazo svojega demografskega razvoja. Že vse od leta 1997 naprej beleži prebivalstvo Slovenije negativni naravni prirastek in s tem višjo smrtnost kot rodnost. Prebivalstvo sicer počasi narašča, vendar izključno zaradi migracij (Malačič, 2005, str. 11). Dejavnika, ki vplivata na staranje prebivalstva, sta zniževanje rodnosti in podaljševanje pričakovanega trajanja življenja, medtem ko je vpliv migracij na staranje odvisen od starostne sestave prebivalstva.

Najpomembnejši dejavnik staranja prebivalstva je zniževanje rodnosti. Če je bila še za čas po drugi svetovni vojni značilna visoka rodnost (poznano kot obdobje »izbruha rodnosti« oziroma »baby-boom«), se je le ta po letu 1980 začela zmanjševati in je sčasoma upadla daleč pod raven, ki zagotavlja obnavljanje prebivalstva na dolgi rok. V Tabeli 2 so prikazane stopnje celotne rodnosti, ki nam kažejo število otrok, ki jih v povprečju rodi ena ženska v svoji rodni dobi, s predpostavko, da je doživela 49. leto starosti. Kot lahko vidimo, se je stopnja celotne rodnosti v obdobju 27-ih let znižala z 2,11 na 1,38.

Tabela 2: Stopnja celotne rodnosti v obdobju od leta 1980 do 2007

Leto	1980	1990	2003	2004	2005	2006	2007
Celotna rodnost	2,11	1,46	1,20	1,25	1,26	1,31	1,38

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2007, str. 85.

Drugi dejavnik, ki vpliva na staranje prebivalstva, je smrtnost. Najbolj sintetični kazalec smrtnosti skozi celotno življenje je pričakovano trajanje življenja ob rojstvu. V Sloveniji se je od leta 1960 do 2007 življenjsko pričakovanje ob rojstvu podaljšalo za nekaj manj kot 9 let za moške ter za več kot 10 let za ženske (Statistični letopis, 2008, str. 83). Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je posledica zniževanja smrtnosti. Kakor navaja Malačič (2006, str. 20),

zniževanje smrtnosti v starostnih razredih nad 30. letom starosti prispeva k staranju prebivalstva, medtem ko v nižjih starosti zniževanje smrtnosti prispeva k pomlajevanju prebivalstva.

Na staranje prebivalstva vplivajo tudi migracije. Malačič (2006, str. 144) migracije opredeljuje kot prostorske premike prebivalcev iz odselitvenega v priselitveno območje, ki označujejo prostorsko mobilnost prebivalstva. Migracije so značilne predvsem za mlajše prebivalce, ki so bolj nagnjeni k selitvam. Za odselitvena območja je tako v splošnem značilno starejše, za priselitvena območja pa mlajše prebivalstvo. Od leta 1993 število priselitev v Sloveniji presega število odselitev (izjema je le leto 1998, kjer je bil selitveni prirast negativen), vrednosti neto selitev pa se gibljejo med -2.105 (podatek za leto 1998) in 6.510, povprečje za obdobje 1993-2006 znaša 2.819. Izjema je podatek za leto 2007, ko je selitveni prirast znašal kar 14.250 oseb in je šlo najverjetneje za kombinacijo nestandardne definicije prebivalcev Slovenije (kriterij treh mesecev bivanja) in visoke kulminacije delavcev, še posebej gradbenih delavcev, ki začasno delajo v Sloveniji, vendar jih statistika obravnava kot imigrante (Sambt, 2009, str. 93). Slovenija, kot trenutno najbolj razvita od držav v tranziciji, bo verjetno tudi v prihodnje še naprej privlačila delovno silo iz manj razvitih, najprej predvsem južno- in vzhodnoevropskih, kasneje morda tudi iz bolj oddaljenih držav (Kraigher, 2003, str. 3-4). Ker so torej migranti pretežno mladi, se z neto priseljevanjem proces staranja nekoliko blaži.

1.3 Posledice staranja prebivalstva

Najbolj opazne ekonomske posledice staranja populacije delimo predvsem v dve veliki skupini: 1) porast izdatkov za pokojnine ter zdravstveno in socialno varstvo in nego starejših; 2) zmanjšano število delovno sposobnega prebivalstva (Dimovski & Žnidaršič, 2007, str. 7).

Osnovni parametri javnih izdatkov za pokojnine so število posameznih vrst upravičencev ter povprečni izdatki za pokojnine in druge prejemke iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja na upravičenca. Na število upokojencev vplivajo seveda demografski dejavniki: številčnost generacij, ki vstopajo v upokožitev, ter preostalo pričakovano trajanje življenja teh generacij. S pokojninsko reformo iz leta 2000 se postopoma podaljšujeta zahtevana pokojninska doba in najnižja starost za normalno upokožitev, hkrati pa se tudi znižuje višina denarnih pravic. S sistemom bonitet se spodbuja poznejše upokojevanje, bodoče zmanjšanje denarnih pravic pa naj bi bilo nadomeščeno z zavarovanjem v okviru II. in III. stebra, ki nista vključena v javnofinančni sistem (Kraigher, 2003, str. 7).

Javni izdatki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje so leta 2008 znašali 12,07 % BDP, do leta 2050 pa naj bi le ti narasli na 18,3 % BDP (The impact of ageing on public expenditure, 2006, str. 8). Projekcije kažejo, da bi se moral delež BDP za pokojninsko in invalidsko zavarovanje v primeru nespremenjenega razmerja med povprečnimi izdatki za pokojnine na upravičenca in produktivnostjo z 12,07 % BDP v letu 2008 pri zelo radikalnem znižanju stopnje upokoženosti po scenariju polne zaposlenosti do leta 2050 povečati na 17,8 % BDP. V primeru, da bi razmerje med številom upokojencev in številom prebivalcev v starosti 65 let in več ostalo enako tistemu iz leta 2004, pa celo na 31,0 %. V primeru, da bi se zniževanje stopnje

upokojenosti leta 2020 ustavilo, bi se moral ta delež do leta 2050 povečati na 21,7 % (Kraigher, 2005, str. 69).

Staranje prebivalstva se bo kazalo tudi v velikem povečanju javne porabe za zdravstvo in dolgotrajno oskrbo, vendar bo to odvisno od prihodnjega izboljšanja zdravstvenega stanja starejših oseb. Za to izboljšanje so potrebni zlasti izboljšanje zdravstvenih storitev in preventivni ukrepi na področju kroničnih bolezni, ki bi jih lahko podpirala uporaba novih tehnologij. Če bi pričakovane koristi daljše življenjske dobe povzročile zlasti dobro zdravje in manjšo nezmožnost, bi se pričakovano povečanje javne porabe za zdravstvo in oskrbo odvisnih oseb, ki je posledica staranja prebivalstva, lahko zmanjšala za polovico (Sporočilo Komisije, 2006, str. 6).

Ekonomske posledice staranja prebivalstva bodo številne; npr.: pomanjkanje nekaterih profilov poklicev, morebitni vpliv spremenjene starostne strukture na produktivnost, večje potrebe po domovih za upokojece, primanjkovanje otrok za zapolnitev kapacitet šol, diskriminacija starejših na delovnih mestih itd. V nadaljevanju se bom pri analizi omejila na preučevanje prihodnjega gibanja števila delovno aktivnega prebivalstva in v povezavi s tem tudi gibanja števila upokojencev.

2 TRG DELA IN DELOVNO AKTIVNO PREBIVALSTVO

2.1 Razmere in trendi na trgu dela

Glede na ekonomsko aktivnost po Mednarodni organizaciji za delo (ILO) se **delovno sposobno prebivalstvo** (vse osebe, stare 15 let in več¹) deli na **aktivno** in **neaktivno** prebivalstvo. Neaktivno prebivalstvo predstavljajo osebe z lastnimi dohodki in vzdrževane osebe, aktivno prebivalstvo pa se naprej deli na **delovno aktivne** in **brezposelne**. Zaradi različnega zbiranja podatkov so posamezne kategorije različno opredeljene, zato jih bom v nadaljevanju najprej ustrezno pojasnila glede na vrsto vira. Prvi možni vir podatkov o teh kategorijah je Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, drugi pa Anketa o delovni sili (v nadaljevanju ADS). Oba vira se med sabo pojasnjujeta in nam kažeta svoj del zgodbe. Rezultati ADS so mednarodno primerljivi, saj je anketa izvedena skladno s priporočili in navodili Mednarodne organizacije za delo (ILO) in skladno z zahtevami Eurostata. To so tudi podatki, ki sem jih uporabila v analizi, zato v nadaljevanju pojasnujem le pojme po ADS.

Po ADS štejejo kot delovno aktivno prebivalstvo osebe, ki so v poročevalskem tednu (od ponedeljka do nedelje) pred anketiranjem opravile kakršno koli delo za plačilo (denarno ali nedenarno) ali dobiček, in osebe, ki so sicer zaposlene ali samozaposlene, a so v poročevalskem tednu začasno odsotne z dela. Med delovno aktivno prebivalstvo se štejejo tudi zaposlene osebe,

¹ Delovno sposobno prebivalstvo je izraz, ki ga na tem mestu uporablja Statistični urad Republike Slovenije. Hkrati pa se ta isti izraz uporablja na nekaterih drugih mestih (tudi v mojem diplomskem delu) za starostni razred 15-64 let – kjer je torej starost omejena tudi navzgor. Iz konteksta oziroma opisa v spremljajočem besedilu je razvidno, kdaj gre za prvi in kdaj za drugi primer.

ki so začasni ali trajni presežki (do prenehanja delovnega razmerja), pomagajoči družinski člani in osebe na porodniškem dopustu. Brezposelne osebe pa ADS opredeljuje kot tiste, ki v poročevalskem tednu niso bile zaposlene in samozaposlene in niso opravile nikakršnega dela za plačilo ter so v zadnjih štirih tednih aktivno iskale delo in bi ga bile takoj pripravljene sprejeti, če bi ga našle, ali so že našle delo in ga bodo začele opravljati v času po poročevalskem tednu (Statistični letopis, 2007, str. 216-217).

ADS je anketa, s pomočjo katere se pridobijo podatki o značilnostih trga dela. Izvaja se neprekinjeno skozi celo leto, SURS pa podatke objavlja četrtno. Anketa o delovni sili se pri nas izvaja od leta 1993, ko je bila vključena v Nacionalni program statističnih raziskovanj. Od takrat podatki veljajo za uradne. Do leta 1997 je bila anketa letna, aprila 1997 pa so prešli na četrtno objavljanje podatkov. Kot je mogoče videti v Tabeli 3, se je stopnja delovne aktivnosti od leta 1997 do 2008 najbolj povečala v starostnem razredu od 50 do 64 let in sicer za 13,4 odstotne točke. Problem predstavlja predvsem nizka stopnja delovne aktivnosti starejših (od 55 do 64 let). Le ta se je v obdobju 12 let sicer zvišala za 11 odstotnih točk in sicer na 32,8 %, kar pa je še vedno pod povprečjem EU. Večjih razlik pri ostalih starostnih razredih ni, le pri starosti 65 let in več je opazno znižanje stopnje delovne aktivnosti.

Tabela 3: Stopnja delovne aktivnosti po Anketi o delovni sili po starostnih skupinah od leta 1997 do 2008

	Skupaj	15-24 let	25-49 let	50-64 let	55-64 let*	65 let in več
1997	55,1	38,0	85,6	36,4	21,8	8,3
1998	54,7	36,9	85,4	36,4	23,9	9,4
1999	53,5	34,3	85,3	35,3	22,0	8,1
2000	53,9	33,6	85,6	37,3	22,7	8,3
2001	54,5	31,4	86,6	41,1	25,5	8,2
2002	53,8	30,6	86,3	41,3	24,5	7,2
2003	52,8	29,2	85,5	41,1	23,5	6,2
2004	55,3	34,0	86,3	45,8	29,0	8,6
2005	55,4	34,0	86,2	47,6	30,7	7,8
2006	55,8	35,0	86,3	49,1	32,6	7,8
2007	56,8	37,6	87,6	49,1	33,5	7,8
2008	56,9	38,4	88,6	49,8	32,8	6,4
Sprememba v obdobju 1997-2008 (v odstotnih točkah)	+1,8	+0,4	+3,0	+13,4	+11,0	-1,9

Legenda: *Stopnja delovne aktivnosti starejših zaposlenih

Vir: Mesečni statistični pregled Republike Slovenije, 2002, št. 10, str. 21; 2005, št. 5, str. 23; Pomembnejši statistični podatki o Sloveniji, 2009, št. 1, str. 18; 2009, št. 7, str. 18; Eurostat, Employment rate of older workers by gender, 2009.

Poleg cikličnih dejavnikov imajo pomemben vpliv na delovno aktivno prebivalstvo tudi dolgoročni strukturni dejavniki. Med temi dejavniki so spremembe v starostni sestavi prebivalstva, spremembe v nagnjenosti žensk k udeležbi v delovni sili, povečanje vpisa na šole, spremembe pokojnin in socialne varnosti (Mosisa & Hipple, 2006, str. 35). Prišlo je do povečanega povpraševanja po visoko izobraženih delavcih ter zmanjšanega povpraševanja po delavcih, ki opravljajo fizično zahtevno delo (Purcell, 2006, str. 3).

Za slovenski trg dela bi poleg starajoče populacije lahko izpostavili tudi vprašanje pokojnin. Prvi pokojninski steber temelji na medgeneracijski pogodbi. Ta način medgeneracijske izmenjave deluje zelo dobro, dokler je število tistih, ki vplačujejo v sistem, veliko večje kot število upokojenih. Vendar pa število upokojencev iz leta v leto narašča, medtem ko število delovno aktivnih narašča počasneje, v prihodnje bo predvidoma nastopilo njihovo hitro zmanjševanje. Tabela 4 prikazuje hitro slabšanje razmerja, saj so bili v letu 1984 trije zavarovanci na enega upokojenca, v letu 2008 pa le še 1,64 zavarovanca na upokojenca. Tako nastaja velik razkorak med zavarovanci, ki vplačujejo prispevke za socialno varnost in upokojenci, ki ta sredstva prejemajo. V primeru, da prispevki ne zadoščajo za stroške pokojnin, mora razliko plačati država iz proračuna. V letu 2008 je bilo pokojninsko in invalidsko zavarovanje financirano 72,6 % s prispevki za pokojninsko in invalidsko zavarovanje aktivnih zavarovancev in delodajalcev, 24,8 % s sredstvi iz državnega proračuna ter 2,6 % iz drugih virov. Naj na tem mestu še pojasnim, da se v nadaljevanju diplomskega dela ne ukvarjam z razmerjem med upokojenimi in zavarovanci, temveč med upokojenimi in delovno aktivnimi.

Tabela 4: Razmerje med zavarovanci in upokojenci od leta 1984 do 2008 (povprečno število v letu za posamezna izbrana leta)

Leto	Upokojenec : Zavarovanec
1984	1:3,02
1990	1:2,30
1998	1:1,66
1999	1:1,68
2000	1:1,74
2001	1:1,71
2002	1:1,64
2003	1:1,61
2004	1:1,60
2005	1:1,59
2006	1:1,61
2007	1:1,62
2008	1:1,64

Vir: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Slovenije, Zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja, 2009.

Purcell (2006, str. 1) meni, da upokojevanje starejših delavcev vpliva na njihove osebne gospodarske okoliščine in na nacionalno ekonomijo. Število ljudi, ki se vsako leto upokojijo, vpliva na velikost delovne sile, ki ima neposreden vpliv na gospodarske zmogljivosti za proizvodnjo blaga in storitev. Če vse ostalo ostane nespremenjeno, bi manj upokojitev v katerem koli letu povzročilo večjo ponudbo izkušenih delavcev in manj ljudi, ki bi se zanašali na prihranke, pokojnine in socialno varnost kot njihov glavni vir dohodka. Spremembe v starostnem profilu populacije in povprečne starosti ljudi ob upokojitvi imajo posledice tako za razvoj nacionalnih prihodkov kot velikost in sestavo proračuna.

Naraščanje števila upokojencev ni samo posledica staranja prebivalstva, ampak tudi politike upokojevanja. S podaljševanjem življenjske dobe se namreč podaljšuje tudi čas izplačevanja pokojnin, če se ob tem ne podaljšuje tudi starost ob upokojitvi. Povprečna doba prejemanja starostne pokojnine je bila konec leta 2008 20 let in 10 mesecev za ženske ter 16 let in 4 mesece

za moške. Od leta 2000 je za ženske povečanje znašalo skoraj štiri leta, za moške pa leto in pol, kar lahko deloma pojasnimo z nižjo povprečno starostjo za upokojitev pri ženskah kot pri moških ter zato posledično daljšo dobo prejetanja pokojnine.

V začetku 1990-ih let je država s predčasnim upokojevanjem želela omiliti posledice naraščajoče brezposelnosti. Posledično je brezposelnost res začela upadati, vendar pa se je pojavil problem naraščanja števila upokojencev. Vošner (2007, str. 7) navaja, da se je v začetku devetdesetih let dodatno upokojilo preko 30.000 delavcev, kar je ob siceršnjem trendu upokojevanja močno poslabšalo razmerje med aktivno populacijo in upokojenci.

V skladu z novim zakonom o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, ki je začel veljati 1. januarja 2000, se je polna starost za upokojitev povišala na 63 let (za moške) oziroma 61 let (za ženske), v praksi pa se je ob izpolnjevanju pogoja glede pokojninske dobe mogoče upokojiti s 58² leti (oba spola), medtem ko je bila pred reformo starostna meja za ženske 53 let. Posebni predpisi znižujejo starost za upokojitev v določenih primerih na 55 let (pred reformo je bilo to možno celo pod 50-im letom). V okviru spremenjene zakonodaje je vzpodbujano tudi daljše ostajanje v zaposlitvi, saj oseba, ki nadaljuje z delom tudi po tem, ko že izpolnjuje pogoje za upokojitev, zvišuje svojo prihodnjo pokojnino (za 1,5 % z vsakim dodatnim letom). Hkrati so za delo po starosti 63 (moški) oziroma 61 (ženske) let predvideni tudi posebni bonusi, in sicer 3,6 % za prvo dodatno leto, 2,4 % za drugo leto in 1,2 % za tretje leto (Carone, 2005, str. 21). Hkrati s pomembnimi spremembami v prvem stebru pokojninskega zakona je bilo uvedeno dodatno pokojninsko zavarovanje. Sporočilo je bilo jasno: »Potrebno bo delati dlje za nižjo pokojnino. Za primerno pokojnino po upokojitvi boste morali varčevati tudi sami.« (Bešter, 2008, str. 12). Vendar pa, kot kažejo študije, to ne prepriča ljudi v Sloveniji, da bi prostovoljno nadaljevali z delom po tem, ko izpolnijo pogoje za upokojitev (Ahčan & Polanec, 2007, str. 90).

Za upokojevanje v prihodnje pa je aktualno tudi dogajanje pri vstopanju na trg dela. Mladi dandanes vstopajo na trg dela bistveno kasneje kot nekoč, saj jih vedno večji delež nadaljuje izobraževanje na terciarni ravni. Študij v Sloveniji traja v povprečju 7,2 leti (Marentič Požarnik, 2008, str. 2), kar je bistveno več kot v drugih državah. To pa predstavlja breme tako za starše, državo in pa za mlade same, saj kasneje začnejo svojo pot v samostojnost. Razloge za tako dolg študij lahko iščemo v tem, da mladi ob študiju pogosto opravljajo študentsko delo. K skrajšanju študija naj bi med drugim pripomogla uvedba bolonjskih programov, ki naj bi se do konca leta začeli izvajati na vseh fakultetah v Sloveniji, na marsikateri fakulteti pa se že izvajajo.

Upokojitvena starost se bo morala v prihodnje povišati ne samo zaradi kasnejšega vstopa mladih na trg dela, temveč tudi zaradi daljše življenjske dobe posameznikov. Ob tem se pojavlja vprašanje, ali bo zdravstveno stanje starejšim zaposlenim omogočalo opravljati delo tudi v kasnejših letih. V poročilu Zdravo staranje (2007, str. 5-7) je zdravje opredeljeno kot pomemben dejavnik gospodarske rasti in konkurenčnosti. Vlaganje v zdravo staranje vpliva na ponudbo dela in zmanjšuje verjetnost zgodnjega upokojevanja. Eden od načinov reševanja primanjkljaja

² Za ženske bo to veljalo po koncu prehodnega obdobja, ki bo trajalo do leta 2014.

delovne sile je, da se starejšim ljudem omogoči podaljšanje poklicnega življenja preko sedanje starostne meje za upokojitev, zato naj bi države bolj promovirale zdravje in več investirale vanj. Kljub navedenemu pa se zdi, da slabo zdravje ni najpogostejši razlog za zgodnjo upokojitev, saj živimo v svetu, ki nam s pomočjo naprednih zdravstvenih storitev omogoča kvalitetnejše in daljše življenje, zato bi bilo potrebno razloge iskati tudi drugje.

2.2 Staranje delovne sile in podjetja

Starejša delovna sila in daljše aktivno življenje ne pomenita manj produktivne delovne sile. Podatki, ki so na voljo, ne kažejo, da bi bili starejši delavci nujno manj produktivni in manj inovativni. Upadanje telesnih in mentalnih sposobnosti, ki se zgodi pri zelo pozni starosti, je zelo postopno ter se med posamezniki znatno razlikuje in se lahko omeji s preventivnimi ukrepi na področju zdravja. Razen tega ga lahko nadomestijo boljša izkušnost teh oseb, prenovitev organizacije dela ter učinkovitejša uporaba informacijskih in komunikacijskih tehnologij. Prihodnje generacije starejših delavcev bodo lahko dosegle tudi višje ravni izobrazbe, kar bo omejilo nevarnost počasnejšega razširjanja novih tehnologij, ki bi ga lahko povezali s staranjem (Sporočilo Komisije, 2006, str. 5).

Razen tega ne moremo trditi, da bo manjše število mladih olajšalo njihov vstop na trg dela. Izobrazba in prilagojene kvalifikacije bodo še naprej bistvene za stalno zaposlitev. V okviru starajoče se družbe je torej zlasti pomembno mladim ponuditi kakovostno izobraževanje, da bi izpolnili potrebe trga dela in na znanju temelječe družbe, in razviti vseživljenjsko učenje, da bi posamezniki lahko ohranili svoj človeški kapital (Sporočilo Komisije, 2006, str. 5-6).

Ko se bo baby-boom generacija začela upokojevati, bo veliko izkušenih in kvalificiranih delavcev izstopilo iz delovne sile. Da tretje generacije ne bi ostale le "mrtvi kapitali na robu sodobne družbe" (Nacionalna strategija, 2006, str. 4), bodo morali delodajalci spremeniti delovne prakse in pokojninske načrte, da bi prepričali nekatere, ki bi se lahko že upokojili, naj ostanejo na delovnem mestu za manj dni na teden ali manj ur na dan. Ta proces imenujemo postopno upokojevanje (Purcell, 2006, str. 14). The Center on Aging & Work je zbral zanimiva pričakovanja starejših delavcev: 79,0 % baby-boom generacije pričakuje, da bodo morali delati tudi v poznejših letih, 52,0 % načrtuje delo s krajšim delovnim časom, in le 10 % načrtuje »tradicionalno« upokojitev (Rubin, 2006, str. 6).

Šlebinger, Pušnik in Bradač (2006, str. 76) navajajo, da so se članice Evropske unije s ciljem, da bi obdržale starejše na trgu dela, posluževale različnih ukrepov, kot so:

- odprava možnosti in spodbud za predčasno upokojevanje ter uvajanje finančnih spodbud za poznejše upokojevanje in omogočanje fleksibilnega upokojevanja;
- spreminjanje zakonodaje v smeri preprečevanja diskriminatornosti zaradi starosti;
- vzpostavitev programov in aktivnosti vseživljenjskega učenja, izobraževanja ciljno oblikovanih za starejše ter
- vzpostavitev ukrepov spodbud zaposlovanja v okviru aktivnih politik zaposlovanja ter razvoja delovnih mest za starejše.

Zaradi pričakovanega podaljševanja starosti za upokojitev v prihodnosti bodo starejši delavci postali izziv tudi za delodajalce. Pri delodajalcih so v prihodnje predvidene prilagoditve izobraževalnih programov za dodatna usposabljanja, notranje prekvalifikacije zaradi upadanja delazmožnosti, načrtovanje in premeščanje kadrov, načrtovani rekreativni oddihi, večje število odmorov med delom, poudarjena vloga pooblaščenega zdravnika, zdravstvene omejitve ter opozarjanje na nevarnosti poškodb pri delu (Vošner, 2007, str. 15-17). S tehnološkim razvojem so se delovne zahteve tako spremenile, da je manj delovnih mest, ki bi bila tako fizično zahtevna kot v preteklosti (Johnson, 2004, str. 49). Ravno upadanje v proizvodnem sektorju skupaj s povečanjem uporabe računalnikov na delovnem mestu omogoča večjemu segmentu starejše populacije, da nadaljuje z delom (Rubin, 2006, str. 6).

Ograjenšek, Redek in Domadenik (2009, str. 141) ugotavljajo, da so pri analiziranju dojemanja zaposlenih značilnosti slovenskih delojemalcev prikazane tako, da starejši zaposleni sami sebe dojemajo kot bolj učinkovite v primerjavi z mlajšimi kolegi, ko gre za strokovnost, pristojnost odločanja, pripravljenost za trdo delo, zanesljivost, poštenost, integriteto in zvestobo. Največje slabosti starejših v primerjavi z mlajšimi zaposlenimi izhajajo iz slabšega vrednotenja delodajalca o njihovi prilagodljivosti na nove tehnologije, sposobnosti za pridobivanje novih znanj in veščin, prilagodljivosti na spremembe ter pripravljenosti na učenje.

Programi usposabljanja na delovnem mestu so pogosto diskriminatorni do starejših delavcev, ker poudarjajo sposobnosti, ki so tipične za mlajše zaposlene: hitrost miselnih procesov, motorične sposobnosti ter uporaba informacijsko komunikacijskih tehnologij. Rezultati študije, ki je bila izvedena v Queenslandu, Avstralija, potrjujejo, da je omejeno formalno šolanje starejših delavcev kompenzirano s pridobivanjem usposabljanja po končanju šole, kar dokazuje bolj pozitiven odnos do učenja in usposabljanja starejših delavcev. Poleg tega starejši delavci na svojem delovnem mestu čutijo, da jih je treba pri delu bolj podpirati v primerjavi z mlajšimi zaposlenimi. Ugotovitve študije so v nasprotju s stereotipnimi stališči pokazale, da so starejši delavci odprti za spremembe in izražajo interes za nadaljnje učenje in spremembo dela.

V Sloveniji sta med prvimi razvila model managementa starosti Vlado Dimovski in Jana Žnidaršič. Dimovski (2008, str. 19) pravi, da se pri managementu starosti v ospredje postavlja vprašanje, kako in kje začeti z novo paradigmo ravnanja z ljudmi pri delu, s poudarkom na ravnanju s starejšimi zaposlenimi. Temeljna področja, ki v največji meri vključujejo aktivnosti Human Resource Management-a, so: analiza starostne strukture zaposlenih, strateško načrtovanje in pridobivanje kadrov, namestitvev in razvoj zaposlenih, stalno strokovno izpopolnjevanje, zadržanje zaposlenih v podjetju itd. Da bi delodajalci spodbujali aktivno staranje, razvijajo tudi posebne aktivnosti, med njimi: management starostne (ne)diskriminacije, oblikovanje delovnih mest po meri zaposlenih (ergonomija), organizacijo delovnega časa po meri starejših, promocijo zdravja in zdravstvene preventive, načrtovanje sekundarnih karier, management znanja (zlasti prenosa znanj s starejših, ki odhajajo, na mlajše, ki prihajajo), management (ponovne) vključitve (rehabilitacijski programi, prerazporeditev na drugo delovno mesto, prožne oblike dela itd.) ter management starostne raznolikosti zaposlenih.

Kapitalska družba je v sodelovanju s Centrom za socialno psihologijo (Fakulteta za družbene vede) in Mediano v juliju in avgustu 2007 med Slovenci izvedla raziskavo o odnosu do starosti, pokojninskega sistema in varčevanja za starost, ki predstavlja prvo tovrstno merjenje v slovenskem prostoru. Raziskava je med drugim pokazala, da se Slovenci obdobja po upokojitvi veselijo, hkrati pa jih je zaradi finančne negotovosti tudi nekoliko strah. Kot kažejo projekcije, država namreč ne bo zmogla v celoti sama nositi bremena pokojnin, zato večina že varčuje za starost z dodatnim pokojninskim zavarovanjem in drugimi oblikami varčevanj. Ob tem pa se lahko vprašamo (kar ni bilo predmet omenjene raziskave), ali se ljudje zavedajo, kako nizki so zneski njihovega varčevanja in kako nizko dodatno pokojnino bodo posledično dobivali iz tega naslova.

Anketiranci se nikakor niso strinjali s trditvijo, da obdobja svoje upokojitve ne bodo mogli uživati, ker bodo takrat že preveč stari in onemogli. To se sklada tudi z visoko izraženo željo po čimprejšnji upokojitvi (»Upokojil-a se bom takoj, ko bom imel-a to možnost«), ki je dosegla povprečje 4,1 na 5-stopenjski lestvici. Hkrati si anketiranci predstavljajo svojo starost kot aktivni čas svojega življenja, saj je strinjanje s trditvijo »Svojo starost želim preživljati aktivno« daleč najvišje (povprečje 4,6 na 5-stopenjski lestvici). Čeprav so anketiranci v veliki meri mnenja, da bodo pripravljeni delati tudi takrat, ko se bodo upokojili (če bodo le imeli to možnost in bodo zdravi), pa se hkrati strinjajo s tem, da bi starejši morali prepustiti delovna mesta mlajšim ljudem (Odnos Slovencev do starosti, 2007, str. 23).

V februarju in marcu 2008 je Kapitalska družba v sodelovanju z Inštitutom za management in organizacijo na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani izvedla raziskavo Odnos podjetij do starejših zaposlenih. Gre za nadaljevanje raziskave, ki jo je Kapitalska družba pripravila leta 2007. Raziskava je med drugim pokazala, da so delodajalci mnenja, da staranje prebivalstva in posledično večanje deleža starejših zaposlenih v podjetjih predstavlja problem tako širše (za družbo) kot ožje (za podjetja). Poleg tega so rezultati raziskave pokazali, da delodajalci v svojem podjetju ne izvajajo aktivnosti na področju managementa starostnikov (izobraževanja ali rekreacijski programi namenjeni starejšim zaposlenim, prilagajanje delovnih mest in podobno). Samo 10 % podjetij namreč razmišlja o uvedbi posebnih programov za starejše zaposlene. Večina podjetij (86 %) programov nima in tudi ne razmišlja o njihovi uvedbi (Odnos podjetij do starejših zaposlenih, 2008, str. 37).

Temeljno sporočilo navedene raziskave bi lahko strnili v trditev, da je zavedanje staranja zaposlenih med slovenskimi podjetji precej prisotno, da pa je konkretnih dejavnosti na področju managementa starosti malo. Posledicam staranja delovne populacije (npr. pomanjkanje delovne sile, poviševanje stroškov v zvezi z zaposlovanjem, težave z zadrževanjem znanja znotraj organizacij, določene organizacijske prilagoditve delovnih shem in tudi prilagoditve delovnih mest po meri starejših) bodo v prihodnje kos samo v prihodnost naravnana podjetja. Le tista podjetja, ki bodo poskrbela (tudi) za starostnike v podjetju, bodo lahko gradila na dolgoročni konkurenčni prednosti in trajnostni rasti (Dimovski, 2008, str. 19).

2.3 Lizbonska strategija na področju zaposlovanja in njeno uresničevanje v Sloveniji

Voditelji vlad držav članic EU so se na vrhu Evropskega sveta v Lizboni leta 2000 dogovorili o novem strateškem cilju Evropske unije; in sicer do leta 2010 postati najbolj konkurenčno, dinamično ter na znanju temelječe gospodarstvo na svetu. Ustvarjanje delovnih mest je eden izmed ključnih ciljev Lizbonske strategije. Nastala naj bi kot posledica gospodarske rasti, ta pa naj bi bila plod večje konkurenčnosti, strukturnih reform in manj birokracije. Evropske vlade naj bi spodbujale kar najboljšo prakso in izmenjavo idej o načinih ustvarjanja delovnih mest. Skupni cilj je bil povečanje stopnje zaposlenosti do 70 % prebivalstva do leta 2010, z vmesnim ciljem 67 % do leta 2005. Stranski cilj Lizbonske strategije je dvigniti odstotek zaposlenih žensk z 51 % leta 1999 (v primerjavi z 61 % moških) na 60 % leta 2010 (Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji, 2009). Tema dvema ciljema sta se kasneje pridružila še povečanje stopnje zaposlenosti starejših (55-64 let) ter dvig povprečne starosti umika iz trga dela za 5 let do 2010.

Tabela 5: Uresničitev ciljev Lizbonske strategije

Cilji Lizbonske strategije	Kvantifikacija ciljev	Dosežki Slovenije
Skupna stopnja zaposlenosti (15-64 let)	67 % do 2005 70 % do 2010	2000: 62,8 % 2005: 66,0 %
Stopnja zaposlenosti žensk	57 % do 2005 60 % do 2010	2000: 58,4 % 2005: 61,3 %
Stopnja zaposlenosti starejših oseb (55-64 let)	50 % do 2010	2000: 22,7 %
Podaljšanje povprečne starosti ob upokojitvi	za 5 let do 2010	2000: 57 let in 2 meseca

Vir: Urad za makroekonomske analize in razvoj, Poročilo o razvoju 2005, str. 63, tabela 5.

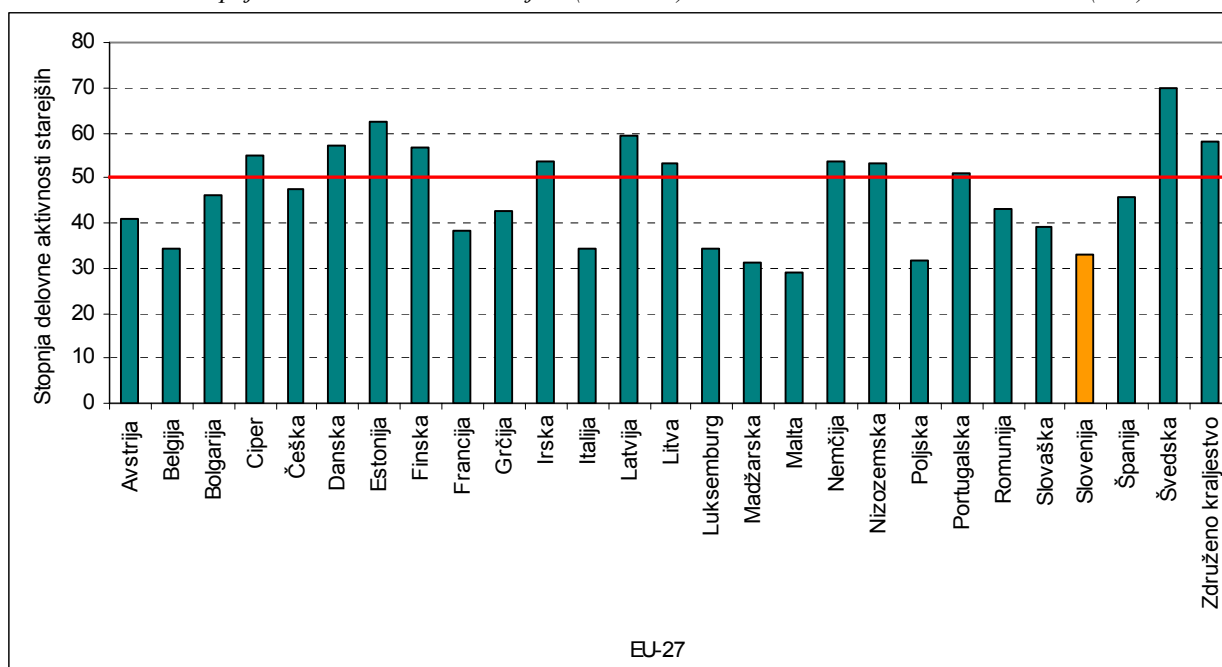
Kot lahko razberemo iz Tabele 5, je cilj stopnje zaposlenosti žensk, ki je bil določen za leto 2005, Slovenija dosegla že leta 2000. Poleg tega pa je stopnja zaposlenosti žensk s 60,4 % že leta 2004 dosegla zastavljeni cilj za leto 2010. Zadnji podatek (iz leta 2008) kaže na nadaljnje izboljševanje stopnje zaposlenosti žensk in sicer na 64,2 %. Skupna stopnja zaposlenosti se je v obdobju 2000-2005 povišala za 3,2 odstotne točke, in s 66,0 % skoraj dosegla cilj za leto 2005. Glede na 68,6 odstotno stopnjo zaposlenosti v letu 2008 bo Slovenija do leta 2010 predvidoma zelo blizu lizbonskemu cilju 70 % stopnje zaposlenosti.

Pri drugih dveh ciljih pa je Slovenija še daleč od opredeljenih ciljev. Razvoj sicer sledi ciljem pri stopnji zaposlovanja starejših oseb in pri podaljševanju povprečne starosti ob upokojitvi, vendar je trend poviševanja preskromen, da bi lahko opredeljena cilja do leta 2010 tudi dosegli (Poročilo o razvoju, 2005, str. 62). Če primerjamo podatka o povprečni starosti ob upokojitvi iz leta 2000 in 2008, lahko opazimo povečanje le za 2 leti (na 59 let in 2 meseca), kar je premalo za doseg lizbonskega cilja 5 let do 2010. Še slabše pa je stanje pri stopnji zaposlenosti starejših oseb (55-64 let), saj z 32,8 % v letu 2008 močno zaostajamo za ciljno 50 odstotno stopnjo do leta 2010.

Slika 2 prikazuje stopnje delovne aktivnosti starejših (55-64 let) v letu 2008 za države članice EU-27. Rdeča linija na ravni 50 % označuje lizbonski cilj. Število držav, ki so lizbonski cilj že

dosegle oziroma presegle, je 12. Med njimi najbolj izstopajo razvite skandinavske in baltiške države, ki aktivno staranje spodbujajo že skoraj dve desetletji, zato imajo posledično precej visoke stopnje zaposlenosti starejših oseb. Švedska, Danska, Estonija, Portugalska, Finska in Velika Britanija so 50 % stopnjo zaposlenosti starejših oseb presegle že leta 2004, kasneje pa so se jim pridružile še Ciper, Irska, Latvija, Litva, Nemčija in Nizozemska. Slovenija ima s 32,8 % eno izmed najnižjih stopenj delovne aktivnosti v tem starostnem razredu, nižjo stopnjo imajo le Madžarska, Malta in Poljska. Ni torej realistično pričakovati, da bo Slovenija do leta 2010 izpolnila lizbonski cilj, dosego omenjenih vrednosti lahko pričakujemo le v daljšem obdobju.

Slika 2: Stopnja delovne aktivnosti starejših (55-64 let) v letu 2008 za države članice EU-27 (v %)

Vir: Eurostat, *Employment rate of older workers by gender, 2009*.

2.4 Finska politika aktivnega staranja

Prebivalstvo Finske se bo v naslednjih 25 letih predvidoma staralo hitreje kot prebivalstvo večine drugih držav OECD. Delež prebivalcev, starih 65 let in več, se bo s 15 % v letu 2000 do leta 2025 predvidoma povečal na 25 % in do leta 2050 predvidoma dosegel 28 %. Posledično se pričakuje upad delovno aktivnega prebivalstva. Če se starost, pri kateri se ljudje upokojujejo, ne bo zvišala, naj bi skupno število delovno aktivnih, ki se bodo upokojili, v prihodnjih 15 letih doseglo 900.000. To predstavlja skoraj 40 % ljudi, ki so trenutno zaposleni (Ageing and employment policies, 2004, str. 11).

Finska je bila pri politiki aktivnega staranja zelo uspešna, saj je uspela povečati stopnjo delovne aktivnosti starejših oseb (55-64 let) s 36,2 % v letu 1998 na 52,7 % v letu 2005 in s tem že takrat presegla lizbonski cilj. V letu 2008 je omenjena stopnja znašala 56,5 %, kar uvršča Finsko med šest držav EU-27 z najvišjo stopnjo delovne aktivnosti starejših. Ilmakunnas in Takala (2005, str. 674-676) menita, da so pozitivne spremembe v zaposlovanju rezultat prepletanja ugodnih gospodarskih gibanj in širokega obsega ukrepov s promocijo. Ti ukrepi vključujejo omejitvene spremembe v programih predčasnega upokojevanja. Najbolj relevantno vprašanje pa je bila

izbira najboljšega paketa različnih politik. Na ravni nacionalnega gospodarstva je paket vseboval strogo proračunsko politiko, zmerne rasti plač ter zmanjšanje davčnih obremenitev. Kajzer (2007, str. 30) navaja, da je k takšnemu napredku Finske pomembno prispevala načrtna politika aktivnega staranja, ki jo je Finska vodila s pomočjo naslednjih nacionalnih programov: Nacionalni program za starejše zaposlene; Nacionalni program za blaginjo na delovnem mestu; Nacionalni program razvoja delovnih mest ter Nacionalni program za produktivnost.

V poročilu *Ageing and employment policies* (2004, str. 12) je kot eden izmed najbolj znanih programov izpostavljen Nacionalni program za starejše zaposlene. Njegov namen je povečati zaposlenost starejših oseb in zagotoviti tistim, ki želijo delati, delo do upokojitvene starosti. Sestavljen je iz informacijskih kampanj in usposabljanja tako delavcev kot managerjev. V okviru programa pa se izvajajo tudi raziskovalni projekti o tem, kako izboljšati delovno dobo za starejše zaposlene.

Kajzer (2007, str. 30) opredeljuje, da finska politika aktivnega staranja temelji na treh stebrih: zdravju, vključenosti in varnosti. Politika mora:

- preprečevati in zmanjševati kronične bolezni in prezgodnjo smrtnost;
- zagotavljati možnosti vseživljenjskega učenja;
- zagotavljati zaščito, varnost in dostojanstvo starejših z zagotavljanjem njihove socialne, finančne in fizične varnosti.

Za promoviranje aktivnega staranja naj bi bili zdravstveni sistemi usmerjeni v vseživljenjsko promocijo zdravja in zdravega načina življenja, preventivo in zagotavljanje primerne dostopa do kvalitetne zdravstvene oskrbe in dolgotrajne nege (Kajzer, 2007, str. 30).

V okviru programa za blaginjo na delovnem mestu so najpomembnejši dejavniki, ki določajo blaginjo in počutje na delovnem mestu: zdravje, delovno okolje, pogoji dela, delovni čas in vrsta pogodbe o zaposlitvi, strokovnost in znanje. Programi in ukrepi so bili usmerjeni na vse prej omenjene dejavnike, ki spodbujajo odločitev delojemalca in delodajalca po daljši delovni aktivnosti. Med drugim so razvijali in spodbujali tudi razvoje programov, ki so spodbujali sodelovanje starejših in mladih na delovnih mestih (Kajzer, 2007, str. 30).

Finska je sprejela številne ukrepe za reševanje izzivov staranja prebivalstva. Eden izmed najbolj pomembnih ukrepov je bila reforma pokojninskega sistema, ki je nadomestila standardno starost za upokojitev pri 65-ih letih s prilagodljivo starostjo za upokojitev med 63 in 68 leti. Osebi, ki je zaposlena ali samozaposlena in je že dosegla 63 let, se bodoča pokojnina poveša za 4,5 % letnega dohodka. Če je pokojnina odložena po 68. letu, bo povečana (0,4 % za vsak mesec odloga). Upokojitev pa je možna že tudi pri 62. letu, vendar pa je v tem primeru pokojnina znižana in sicer za 0,6 % za vsak mesec pred starostjo 63 let (Pension reforms, 2009). Oseba, ki pa se želi delno upokojiti, lahko s krajšim delovnim časom dela pri delodajalcu ali kot samostojni podjetnik. Minimalna starost za delno upokojitev je 58 let. Plača znaša 35-70 % plače za polni delovni čas (odvisno od trajanja novega skrajšanega delovnega časa), obenem pa oseba prejema tudi pokojnino (Am I eligible for a part-time pension?, 2009). Finski sistem daje poudarek tudi

na informiranju, saj so vsi državljani enkrat letno obveščeni o podatkih, ki omogočajo izračun bodočih pokojnin in imajo s tem pregled nad bodočim pokojninskim prejemkom. Finci pa imajo tudi možnost spletnega informiranja, ki omogoča izračun pokojnin.

Ilmakunnas in Takala (2005, str. 686-687) primer Finske opisujeta kot vzor hitrega prehoda iz načina zgodnjega upokojevanja v politiko aktivnega staranja. Pomembno se je torej vprašati, kaj je kljub neugodnim razmeram na trgu dela omogočilo izvesti reforme za povečanje števila delovno aktivnih. Avtorja navajata tri možne razlage. Prva, potreba po reformi s hitrim delovanjem, je pomembna, ker je na Finskem obdobje baby-boom-a potekalo prej kot v ostalih evropskih državah, zato so morali zaradi zgodnejšega pričakovanega množičnega upokojevanja omenjene generacije in s tem povezani problemi, reagirati hitreje. Druga možna razlaga je zavedanje krize, ki je nastala kot posledica recesije na Finskem v zgodnjih devetdesetih letih. V obdobju po recesiji je bil poudarek na negativnih učinkih socialne politike na spodbude za delo in ponudbo dela. Zelo verjetno je, da je bila prav takšna situacija razlog, da so bili socialni partnerji bolj pripravljeni na pogajanja in dogovore o korenitih spremembah na trgu dela. Tretja verjetna razlaga pa je preoblikovanje shem v skladu s spreminjajočimi se razmerami na trgu dela. Politika spremembe predčasnega upokojevanja je bila namreč uvedena, ko so bile razmere na trgu precej različne od tistih v letu 1990, ko je nastopila množična brezposelnost. Zaradi potrebe po zmanjšanju delovne sile se je tako tveganje brezposelnosti nesorazmerno povečalo za starejše zaposlene z možnostjo predčasnega upokojevanja. Prav zadevanje tega problema je pripeljalo do uresničitve reform, ki so bile potrebne glede na spreminjajoče razmere na trgu dela.

3 PROJEKCIJE DELOVNO AKTIVNEGA PREBIVALSTVA

Evropska komisija vsakih nekaj let pripravi nabor predpostavk, ki jih njena različna telesa uporabljajo za namene različnih analiz. Namen je doseči čim večjo medsebojno primerljivost rezultatov, glede na to, da temeljijo na istih izhodiščih. Zadnji nabor predpostavk za projekcije delovno aktivnega prebivalstva do leta 2060 je predstavljen v poročilu Budgetary projections: assumptions z leta 2008. Projekcije so ločeno analizirane po spolu in prikazane v tabelah in grafih, zaradi preglednosti pa so predstavljene le za izbrana leta na približno vsakih deset let.

Kot lahko razberemo iz Tabel 6 in 7, večjih sprememb v starostnih razredih do 54. leta ni zaznati, je pa tako za ženske kot za moške nakazan trend povečanja stopenj delovne aktivnosti – za ženske od 55. leta naprej in za moške od 60. leta naprej. Pri ženskah naj bi se torej po predpostavkah Evropske komisije do leta 2060 v primerjavi z letom 2007 stopnja delovne aktivnosti v starostnem razredu 55-59 let povečala za kar 27,1 odstotne točke, v razredu 60-64 let pa za 25,4 odstotne točke. Pri moških v istem obdobju naj ne bi bilo sprememb stopenj delovne aktivnosti v starostnem razredu 55-59 let (če smo natančni, naj bi se celo rahlo znižala, in sicer za 1,7 odstotnih točk), v starostnem razredu 60-64 let pa naj bi se povečala za 15,1 odstotne točke. Bistveno večje povišanje, ki ga Evropska komisija predvideva za ženske, lahko deloma razložimo s pokojninsko zakonodajo, sprejeto v letu 1999. Ta namreč predvideva nekoliko večje izenačevanje pogojev upokojevanja za oba spola s tem, da so ženske deležne nekoliko večje zaostritve pogojev za upokojitev od moških.

Tabela 6: Stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – stanje v letu 2007 in projekcije za izbrana leta v obdobju do leta 2060, ženske

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	12,6	12,2	12,3	12,5	12,3	12,3	- 0,3
20-24	47,6	49,3	48,9	49,4	49,3	49,2	+1,6
25-29	74,8	73,9	73,8	74,1	74,0	74,0	- 0,8
30-34	87,5	84,5	84,6	84,7	84,6	84,7	- 2,8
35-39	88,7	86,9	87,2	87,3	87,2	87,3	- 1,4
40-44	88,3	88,6	87,6	87,7	87,6	87,7	- 0,6
45-49	85,8	85,4	84,0	84,2	84,3	84,3	- 1,5
50-54	69,5	71,7	71,8	71,0	70,9	71,2	+1,7
55-59	29,5	56,6	57,4	56,4	56,4	56,6	+27,1
60-64	12,2	36,4	37,9	38,3	37,7	37,6	+25,4
65-71	10,1	10,1	15,4	15,5	15,1	14,7	+4,6

Vir: Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008.

Tabela 7: Stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – stanje v letu 2007 in projekcije za izbrana leta v obdobju do leta 2060, moški

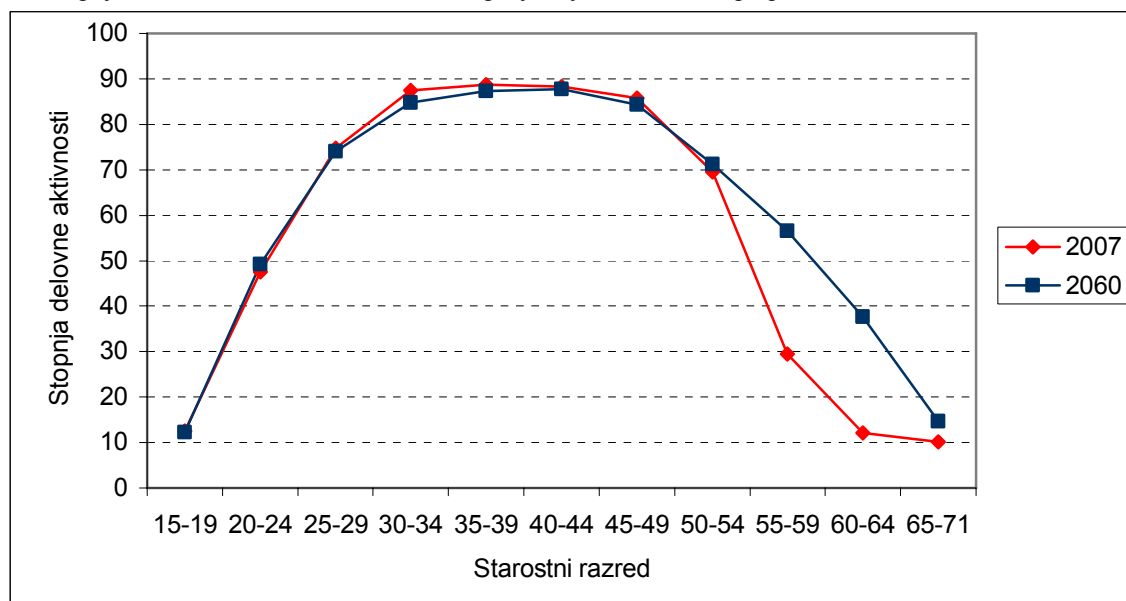
	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	19,7	19,1	19,1	19,4	19,1	19,1	-0,6
20-24	61,6	62,5	62,3	62,8	62,7	62,6	+1,0
25-29	85,8	86,0	85,9	86,0	86,0	86,0	+0,2
30-34	92,8	92,3	92,3	92,4	92,4	92,4	-0,4
35-39	92,5	93,1	93,0	93,1	93,0	93,1	+0,6
40-44	91,9	91,6	91,9	91,9	91,9	91,9	0,0
45-49	87,9	88,9	88,8	88,8	88,8	88,8	+0,9
50-54	78,6	76,4	77,1	77,1	77,1	77,3	-1,3
55-59	61,1	60,0	59,7	59,2	59,1	59,4	-1,7
60-64	22,5	35,9	37,3	37,7	37,5	37,6	+15,1
65-71	15,1	13,1	17,1	17,0	16,4	16,0	+0,9

Vir: Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008.

Sprememba stopenj delovne aktivnosti med letoma 2007 in 2060 po posameznih starostnih razredih je prikazana tudi v Slikah 3 in 4.

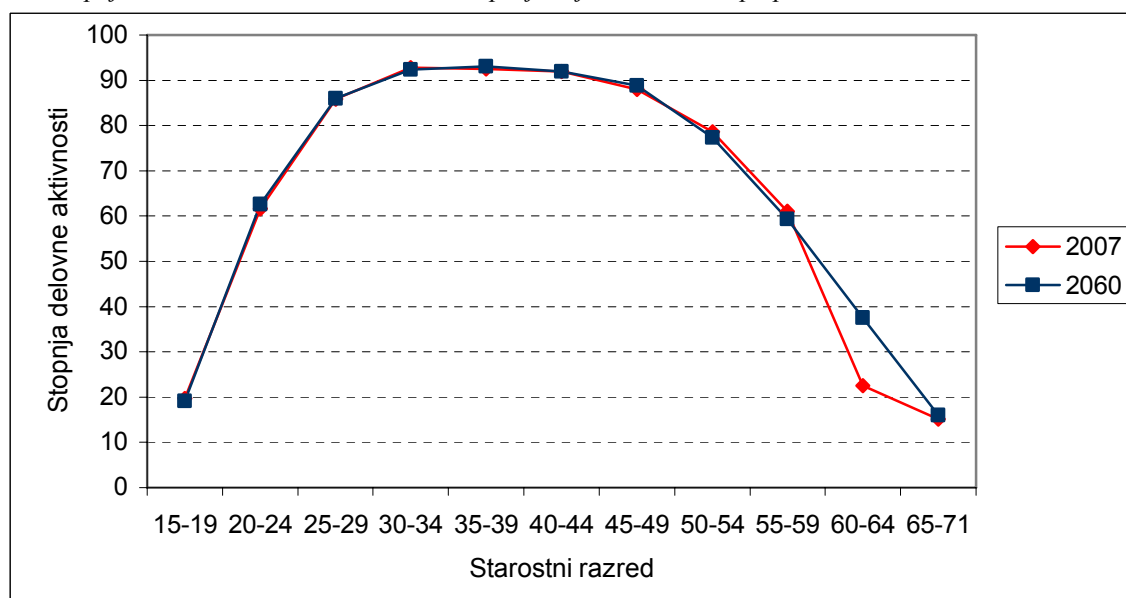
V Prilogah 8 in 9 sem predstavila tudi rezultate, razčlenjene v tri starostne razrede: 15-24 let, 25-24 let ter 55-64 let. Kot je razvidno, naj bi ostala raven delovne aktivnosti v starostnih razredih 15-24 let ter 25-54 let pri ženskah in moških od leta 2007 do 2060 približno enaka, pri moških tudi v razredu 55-64 let naj ne bi bilo sprememb. Medtem pa naj bi se stopnja delovne aktivnosti v razredu 55-64 let pri ženskah več kot podvojila, in sicer iz 21,9 % na 47,1 %.

Slika 3: Stopnje delovne aktivnosti v letu 2007 in projekcije za leto 2060 po posameznih starostnih razredih, ženske

Vir: Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008.

Slika 4: Stopnje delovne aktivnosti v letu 2007 in projekcije za leto 2060 po posameznih starostnih razredih, moški

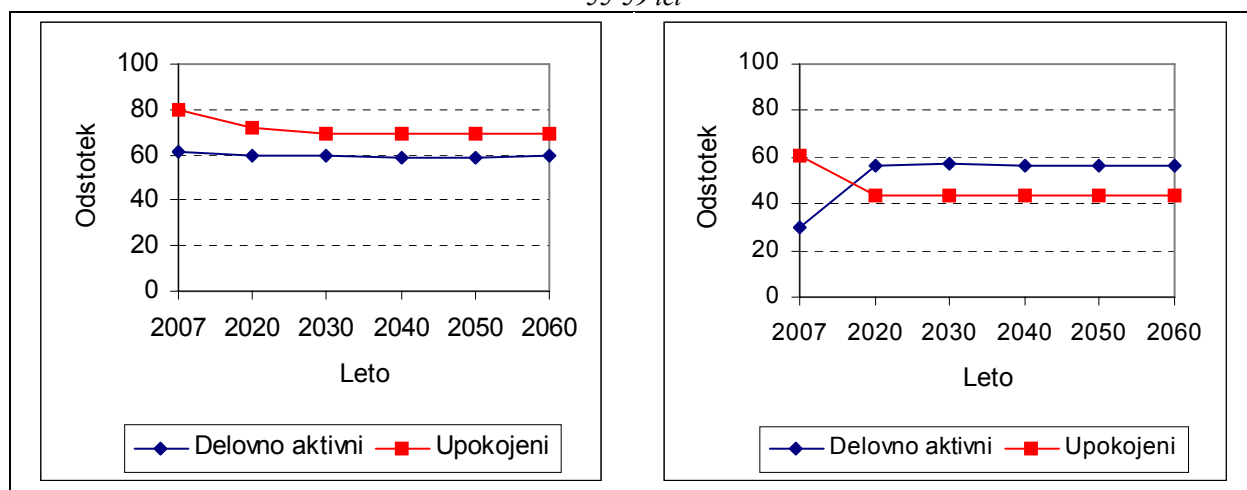
Vir: Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008.

V nadaljevanju prikazujem, kakšno naj bi bilo razmerje med zaposlenimi in upokojenimi v treh starostnih razredih (55-59 let, 60-64 let ter 65-69 let) v prihodnje, ločeno po spolu. Pri izračunavanju stopenj upokojenosti sem uporabila osnovno varianto izračunov modela Urada za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR), ki povezuje stopnje aktivnosti, delovne aktivnosti, brezposelnosti, upokojenosti in nekatere druge statuse v konsistenten in medsebojno povezan sistem. V svojih simulacijah sem predpostavljala, da vse ostale stopnje razen stopenj delovne aktivnosti in stopenj upokojenosti ostajajo nespremenjene. Glede stopenj delovne aktivnosti in stopenj upokojenosti pa sem predpostavljala, da se ob poviševanju (zniževanju) stopenj delovne aktivnosti v enaki meri znižujejo (povišujejo) stopnje upokojenosti, tako da je njihova vsota enaka kot v osnovni UMAR varianti. Stopnje upokojenosti sem torej izračunala kot: $stopnja\ upokojenosti = (stopnja\ upokojenosti + stopnja\ delovne\ aktivnosti) -$

stopnja delovne aktivnosti, pri čemer sem izraz v oklepaju (seštevke stopenj upokojenosti in stopenj delovne aktivnosti) prevzela iz internih izračunov modela UMAR in od njih vsakokrat odštevala različne stopnje delovne aktivnosti, ki sem jih predpostavljala v izračunih.

V Sliki 5, ki prikazuje stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti v starostnem razredu 55-59 let, lahko vidimo, da se predpostavlja, da naj bi pri moških (levo) stopnja upokojenosti v obdobju od leta 2007 do leta 2030 upadla z 80 % na 70 % in nato ostala na enaki ravni do leta 2060, vseskozi pa naj bi ostala višja od stopnje delovne aktivnosti, ki naj bi se gibala na okoli 60 %. Za ženske naj bi se stopnja delovne aktivnosti od leta 2007 do 2020 zvišala z 29,5 % na 56,6 % in nato ostala na približno enaki ravni do leta 2060. Medtem pa naj bi se stopnja upokojenosti od leta 2007 do 2020 znižala s 60,6 % na 43,9 % in na enaki ravni ostala do leta 2060. Opazimo torej, da je vsota stopenj aktivnosti in stopenj upokojenosti večja od 100, kar je posledica pokojnin, ki se izplačujejo osebam v tujini in drugih tehničnih rešitev, deloma pa tudi problemov s podatki.

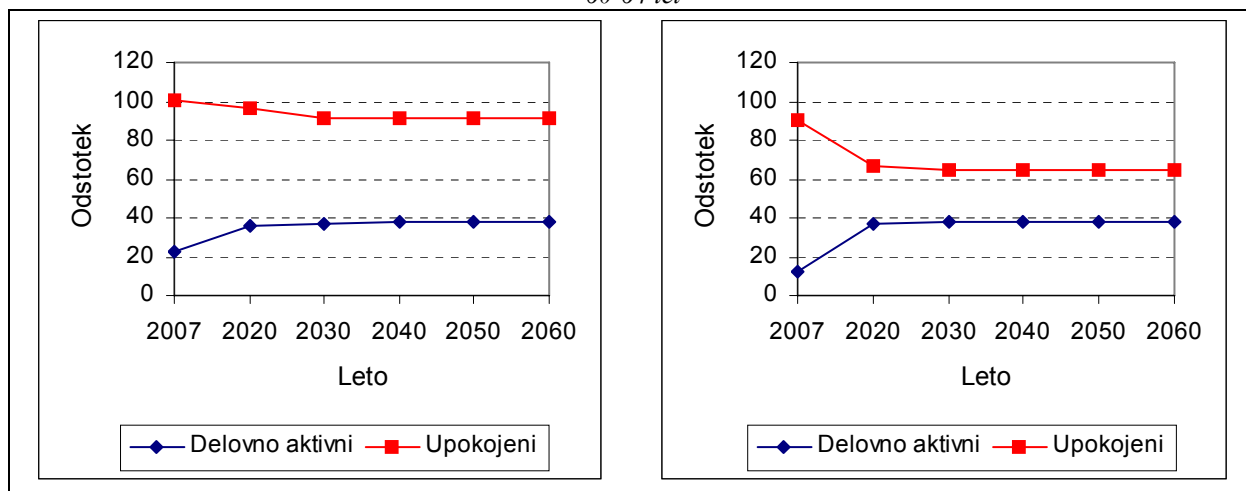
Slika 5: Stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti (levo za moške in desno za ženske) v starostnem razredu 55-59 let

Vir: UMAR, interni izračuni, 2008.

Slika 6 prikazuje predpostavljeno gibanje stopenj delovne aktivnosti in stopenj upokojenosti v starostnem razredu 60-64 let v obdobju 2007-2060. Tako pri ženskah kot pri moških je od leta 2007 do 2020 mogoče opaziti zmanjšanje deleža upokojenih in hkrati povečanje deleža delovno aktivnih, le da je pri ženskah sprememba večja. Tako naj bi se stopnja upokojenosti pri ženskah zmanjšala za 23,1 odstotne točke (pri moških za 4 odstotne točke), stopnja delovne aktivnosti pa povečala za 24,2 odstotne točke (pri moških za 13,4 odstotne točke). Od leta 2020 do 2060 naj bi v tem starostnem razredu stopnja upokojenosti ostala na približno enaki ravni tako pri moških (96,7 % v letu 2020, 90,8 % v letu 2030) kot pri ženskah (66,9 % v letu 2020), stopnja delovne aktivnosti pa naj bi se med spoloma precej izenačila (okoli 37 %). Po letu 2030 naj bi tako stopnje delovne aktivnosti kot tudi stopnje upokojenosti (pri moških in pri ženskah) ostale na približno enaki ravni oziroma skorajda nespremenjene.

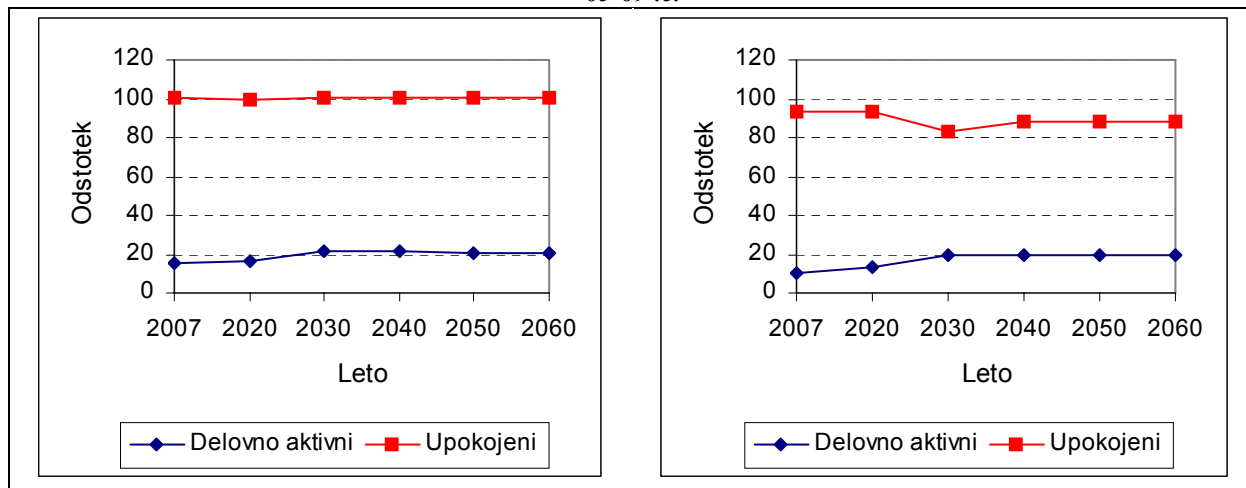
Slika 6: Stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti (levo za moške in desno za ženske) v starostnem razredu 60-64 let

Vir: UMAR, interni izračuni, 2008

V Sliki 7, ki prikazuje razmerje med delovno aktivnimi in upokojenimi v starostnem razredu 65-69 let, najbolj izstopa stopnja upokojenosti za moške, saj naj bi skozi celotno obdobje od leta 2007 do 2060 ostala 100 %-na, medtem ko naj bi bila le ta pri ženskah v prihodnje nižja. Stopnja upokojenosti pri ženskah naj bi od leta 2020 do 2030 padla za 9,4 odstotne točke, od leta 2040 pa naj bi ostala na ravni okoli 88,6 %. Stopnja delovne aktivnosti pa naj bi se pri obeh spolih do leta 2030 povečevala in nato do leta 2060 ostala na nespremenjeni ravni (nad 19 %).

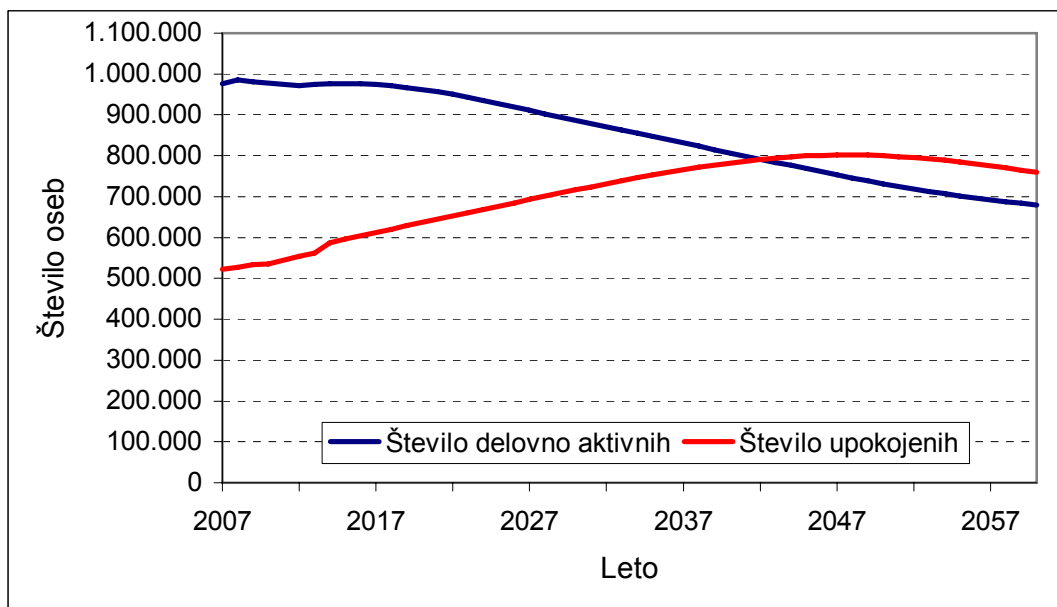
Slika 7: Stopnje delovne aktivnosti in stopnje upokojenosti (levo za moške in desno za ženske) v starostnem razredu 65-69 let

Vir: UMAR, interni izračuni, 2008.

Slika 8 prikazuje dolgoročno razmerje med številom delovno aktivnih prebivalcev in številom upokojenih. Zaradi demografskih sprememb naj bi se v prihodnosti število delovno aktivnih zmanjšalo, in sicer z 976.513 oseb v letu 2007 na 679.297 oseb v letu 2060. Medtem pa naj bi število upokojenih v obdobju 2007-2048 naraslo s 522.437 na 801.699 oseb in nato do leta 2060 rahlo upadlo na 759.307 oseb. V letu 2007 je na enega upokojenca pripadlo 1,87 delovno aktivnih oseb, v letu 2042 naj bi razmerje znašalo 1:1, v letu 2060 pa naj bi bilo na enega upokojenca predvidoma samo še 0,89 delovno aktivnih oseb.

Slika 8: Projekcije gibanja števila delovno aktivnih in števila upokojenih, osnovna varianta

Vir: UMAR, interni izračuni, 2008.

Namen moje diplome je analizirati občutljivost rezultatov v primeru alternativnih predpostavk glede prihodnjega gibanja stopenj delovne aktivnosti. Tako bom poleg predstavljene osnovne variante v Sliki 8, katere avtorja sta Evropska komisija in UMAR, dodala tri nadaljnje variante. Predpostavljam, da osnovna varianta prikazuje najbolj verjetno dogajanje v prihodnje, ostale variante pa se na to varianto naslanjajo – dve sta od nje bolj optimistični, ena pa bolj pesimistična. Kot izhaja že iz poimenovanja, sem pri optimistični varianti predpostavljala višje stopnje aktivnosti, kar povzroči višje število delovno aktivnih oseb na število upokojenih (pri zelo optimistični bolj intenzivno), pri pesimistični varianti pa manjše stopnje aktivnosti kot v osnovni varianti.

Kot je razvidno iz Prilog 1 in 2, če ju primerjamo s Tabelama 6 in 7, sem pri zelo optimistični varianti predpostavljala premik stopenj delovne aktivnosti v višjo starost za dva petletna starostna razreda, pri optimistični varianti (primerjava Prilog 3 in 4 s Tabelama 6 in 7) pa za en petletni starostni razred. Pri zelo optimistični varianti torej približno predpostavljam povišanje efektivne starosti ob upokojitvi za 10 let, pri optimistični pa za 5 let. »Približno« zato, ker model omogoča samo izračune do starosti 74 let, za starost 75+ pa se predpostavljajo vrednosti 0 (ne pa preložene vrednosti iz starostnega razreda 70-74 let pri optimistični varianti in starostnih razredov 65-69 let in 70-74 let pri zelo optimistični varianti). Pri vseh variantah sem predpostavila linearno povečevanje stopenj delovne aktivnosti skozi celotno obdobje. Stopnje delovne aktivnosti do 49. leta sem pustila nespremenjene, spreminjala sem le stopnje v starostnih razredih od 50. do 74. leta.

Natančno predstavitev predpostavljenega gibanja predpostavk glede stopenj delovne aktivnosti v skladu s prej opisanim pristopom najdemo v prilogah. Prilogi 1 in 2 prikazujeta predpostavljene stopnje delovne aktivnosti za zelo optimistično varianto. Pri ženskah naj bi se v obdobju 2007-2060 stopnja delovne aktivnosti v starostnem razredu 50-54 let povečala za 14,8 odstotnih

točk (pri moških za 10,2 odstotne točke). Večje odstopanje pa je opazno v razredu 55-59 let, kjer naj bi se stopnja pri ženskah povečala z 29,5 na 84,3 (kar za 54,8 odstotnih točk), pri moških le za 27,7 odstotnih točk. Povečanje naj bi v razredu 60-64 let pri ženskah znašalo 59,0 odstotnih točk (pri moških 54,8 odstotnih točk), v razredu 65-69 let 46,2 odstotne točke (pri moških 44,0 odstotnih točk) in v razredu 70-74 let 29,6 odstotnih točk (pri moških 25,9 odstotnih točk).

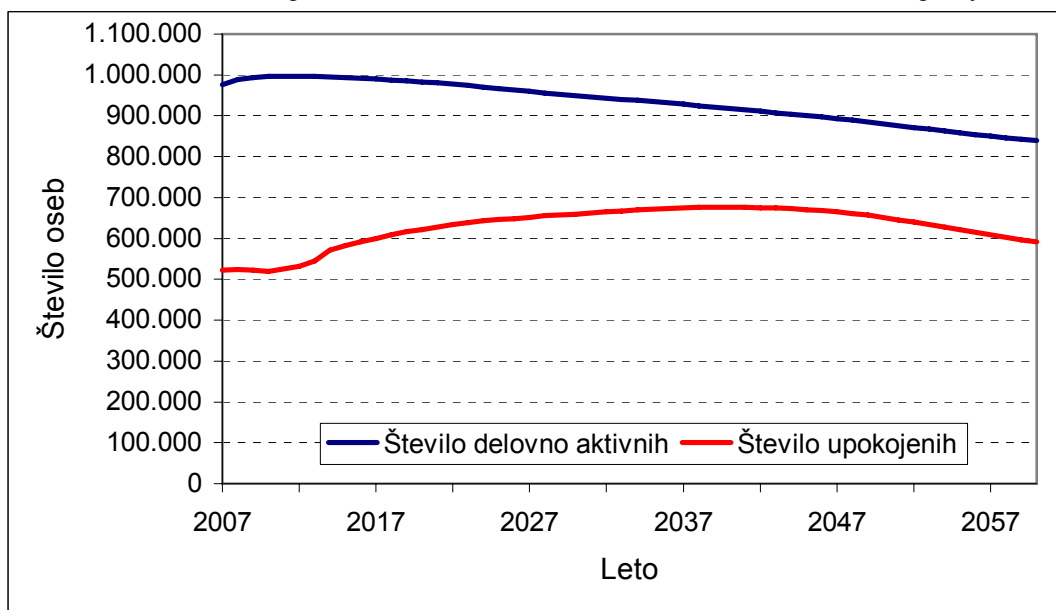
Optimistična varianta predpostavlja manjše povečanje stopenj delovne aktivnosti v višjih starostnih razredih kot zelo optimistična. Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti za optimistično varianto prikazujeta Prilogi 3 in 4. Pri moških naj bi se v obdobju 2007-2060 v starostnem razredu 50-54 let stopnja delovne aktivnosti povečala za 10,2 odstotne točke (pri ženskah za 14,8 odstotnih točk). Največja razlika pa je (tako kot pri zelo optimistični varianti) opazna v razredu 55-59 let, kjer naj bi se v letu 2060 glede na 2007 stopnja pri moških povečala za 16,2 odstotne točke, pri ženskah pa kar za 41,7 odstotnih točk (z 29,5 na 71,2). V razredu 60-64 let naj bi se stopnja delovne aktivnosti pri moških povečala za 36,9 odstotnih točk (pri ženskah za 44,4 odstotne točke), v razredu 65-69 let za 22,2 odstotne točke (pri ženskah za 27,2 odstotne točke) in v razredu 70-74 let za 9 odstotnih točk (pri ženskah za 11 odstotnih točk).

Pesimistično varianto, katere predpostavke glede stopenj delovne aktivnosti se nahajajo v Prilogah 5 in 6, bi lahko poimenovali tudi konstantna, ker stopenj delovne aktivnosti od 50. do 74. leta nisem spreminjala. S tem sem želela pokazati vpliv demografskih sprememb in ugotoviti, kako bi se spremenilo razmerje med delovno aktivnimi in upokojenimi, če bi stopnje delovne aktivnosti v višjih starostnih razredih leta 2060 ostale enake kot v letu 2007.

Slike 9-11 tako prikazujejo pričakovano število aktivnih in število upokojenih ob uporabi opisanih predpostavk glede prihodnjega gibanja stopenj delovne aktivnosti in uporabi modela UMAR, ki povezuje stopnje delovne aktivnosti s stopnjami upokojenosti. Tako stopnje delovne aktivnosti kot stopnje upokojenosti pa so aplicirane na srednjo varianto demografskih projekcij Eurostata (EUROPOP2008). V vseh variantah bo število delovno aktivnih v prihodnje bistveno upadlo, intenzivnost pa je odvisna od predpostavljenega poviševanja stopenj delovne aktivnosti. V pesimistični (konstantni) varianti je upad najmočnejši in to kljub temu, da predpostavljamo ohranjanje enakih stopenj aktivnosti v starostnih razredih 50+ (približno enake pa so tudi v nižjih starostnih razredih). Gre torej za vpliv, ki bo izključno posledica pričakovanih prihodnjih demografskih sprememb.

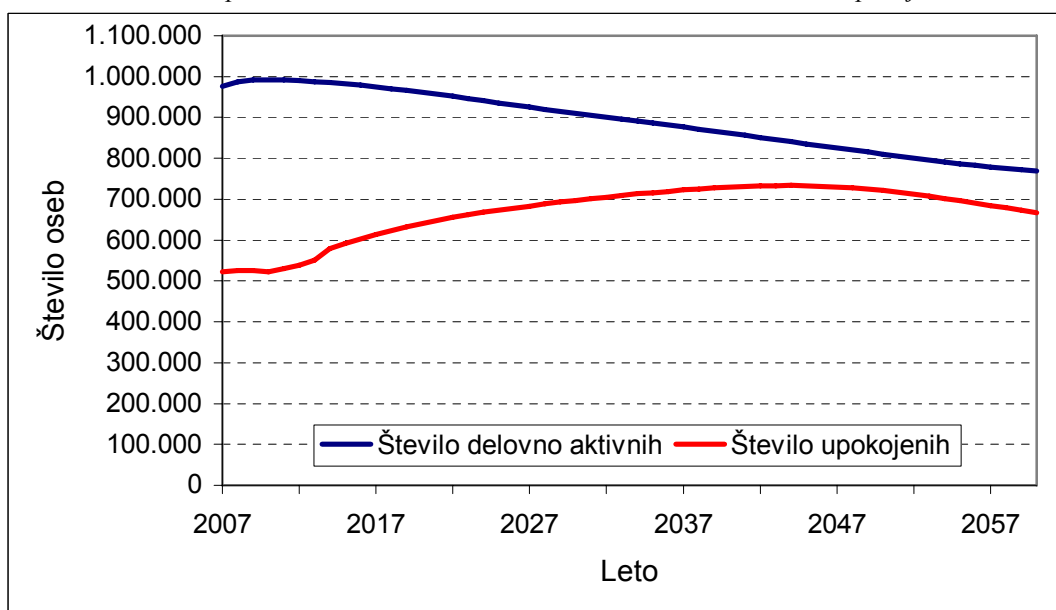
V optimistični in zelo optimistični varianti število delovno aktivnih ostane večje od števila upokojencev, medtem ko v osnovni, še posebej pa v pesimistični (konstantni) varianti, število upokojencev celo preraste število delovno aktivnih. Rezultati, predstavljeni v Slikah 8-11, so za izbrana leta zbrani tudi v Prilogi 7. V Tabeli 8 so ti rezultati za lažjo predstavo prikazani tudi v obliki razmerja med številom upokojencev in številom delovno aktivnih. Pri zelo optimistični varianti naj bi se tako razmerje z 1:1,87 v letu 2007 do leta 2060 znižalo na 1:1,42, pri optimistični na 1:1,15, pri pesimistični oziroma konstantni pa kar na 1:0,82.

Slika 9: Zelo optimistična varianta za število delovno aktivnih in število upokojenih

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

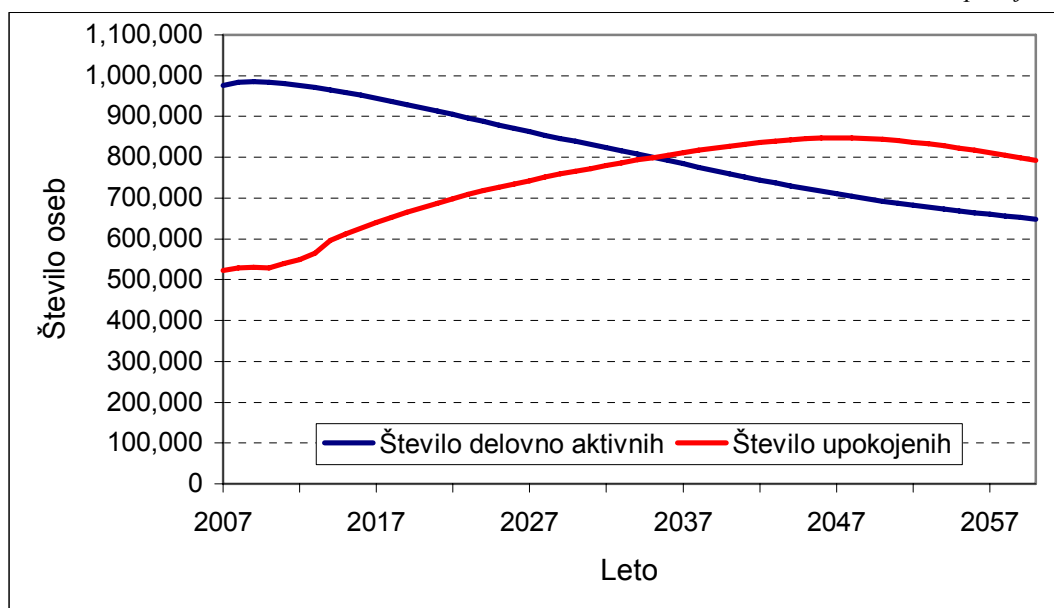
Slika 10: Optimistična varianta za število delovno aktivnih in število upokojenih

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Število upokojencev se bo v vseh variantah v prihodnje močno povečalo, največ ponovno v pesimistični (konstantni) varianti, kjer gre izključno za vpliv predvidenih prihodnjih demografskih sprememb. Za razliko od števila delovno aktivnih, ki v vseh variantah v celotnem obdobju projekcij upada, število upokojencev ne narašča ves čas, temveč začne okrog leta 2045 ponovno upadati. Takrat bodo namreč številčne baby-boom generacije večinoma že pomrle.

Slika 11: Pesimistična oziroma konstantna varianta za število delovno aktivnih in število upokojenih

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Tabela 8: Razmerje med številom upokojenih in številom delovno aktivnih od leta 2007 do 2060 (upokojeni: delovno aktivni)

	2007	2020	2030	2040	2050	2060
<i>Zelo optimistična varianta</i>	1:1,87	1:1,58	1:1,44	1:1,36	1:1,35	1:1,42
<i>Optimistična varianta</i>	1:1,87	1:1,83	1:1,31	1:1,18	1:1,12	1:1,15
<i>Osnovna varianta</i>	1:1,87	1:1,51	1:1,24	1:1,03	1:0,91	1:0,89
<i>Pesimistična varianta</i>	1:1,87	1:1,36	1:1,10	1:0,92	1:0,82	1:0,82

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

SKLEP

V Sloveniji smo priča hitremu staranju prebivalstva, ki bo glede na projekcije prebivalstva v prihodnje še mnogo bolj izrazito. Ena izmed posledic, ki jo staranje prinaša s seboj, je zmanjševanje deleža delovno sposobnega prebivalstva, če tako opredelimo starostni razpon 15-64 let. Brez hkratne prilagoditve starosti ob upokojitvi se s tem zmanjša hkrati tudi delež delovno aktivnega prebivalstva. Projekcije Evropske komisije kažejo, da naj bi se število delovno aktivnih z 976.513 v letu 2007 zmanjšalo na 679.297 v letu 2060. Zaradi primanjkljaja na trgu dela in pritiskov naraščajočega razmerja med številom upokojencev in številom delovno aktivnih se bo morala stopnja delovne aktivnosti starejših v prihodnje povečati. Po projekcijah Evropske Komisije naj bi stopnja delovne aktivnosti v starostnem razredu 55-64 let z 33,4 v letu 2007 narasla na 47,8 v letu 2060. Pri tem naj bi bilo povišanje pri ženskah bistveno višje kot pri moških, kar lahko deloma razložimo s trenutno pokojninsko zakonodajo, ki postopno povišuje starost in pokojninsko dobo za upokojitev žensk (v prehodnem obdobju do 2014). Evropska komisija tako v svojih izračunih predpostavlja, da naj bi se stopnje delovne aktivnosti starejših (55-64 let) pri ženskah povišale do te mere, da bi bile izenačene s stopnjami pri moških.

Da bi v prihodnje omilili vpliv zmanjševanja števila delovno aktivnega prebivalstva, bi bilo po mojem mnenju potrebno po eni strani spodbujati mlade, da bi se čimprej vključili na trg dela, po drugi strani pa starejšim podaljšati trajanje zaposlitve. Projekcije stopenj delovne aktivnosti v starostnih razredih do 49. leta se v projekcijah Evropske Komisije tekom obdobja projekcij skoraj ne spreminjajo, kar je verjetno povezano z njihovimi vrednostmi, ki so visoke že sedaj. Večja povišanja pa so opazna pri starejših zaposlenih, zato sem se v svojem diplomskem delu osredotočila na le te.

Pri tem sem želela ugotoviti, kolikšen je lahko vpliv različnih predpostavljenih stopenj delovne aktivnosti na rezultate. Bolj natančno, preizkušala sem občutljivost rezultatov na nekoliko višje in nekoliko nižje povišanje stopenj delovne aktivnosti starejših kot je to predpostavljeno v projekcijah, ki jih je naredila Evropska komisija. Velik del zaostrovanja razmerja med številom upokojenih in številom delovno aktivnih bo namreč povezan s predvidenimi prihodnjimi demografskimi spremembami. Zaradi teh se bo namreč predvidoma močno povečal delež starejših prebivalcev in zmanjšal delež delovno sposobnih prebivalcev. Pritiski bodo torej tako prihajali tudi neodvisno od gibanja stopenj delovne aktivnosti starejših, kar sem prikazala v pesimistični oziroma konstantni varianti. V tej varianti sem namreč predpostavila nespremenjene stopnje delovne aktivnosti v starostnih razredih od 50. do 74. leta za celotno obdobje projekcij. Rezultati so pokazali, da se razmerje med številom delovno aktivnih in številom upokojencev v tem primeru z 1:1,87 v letu 2007 zniža do leta 2060 na 1:0,82.

Z dvema nadaljnjima variantama, kjer sem uporabila bolj optimistične predpostavke kot jih je Evropska komisija v svojih izračunih, sem ugotovila, da je vpliv predpostavljenih stopenj delovne aktivnosti starejših na rezultate zelo močan. V obeh, tudi v najbolj optimistični varianti, se sicer razmerje med številom upokojencev in številom delovno aktivnih poveča. Vendar pa je razpon razmerja med številom upokojencev in številom delovno aktivnih kar med 1:0,82 v varianti, ki sem jo poimenovala pesimistična oziroma konstantna, in 1:1,42 v varianti, ki sem jo poimenovala zelo optimistična. V upanju, da se pesimistična varianta ne bo realizirala, pa so zelo zaskrbljujoči že tudi rezultati osnovne variante, ki kombinira izračune Evropske komisije glede delovno aktivnih, dopolnjene z rezultati UMAR-ja glede števila upokojencev. Rezultati namreč kažejo, da naj bi se razmerje tudi v tem primeru, ki se strokovnjakom omenjenih dveh institucij zdi najbolj verjeten, znižalo z 1:1,87 v letu 2007 na 1:0,89 v letu 2060.

Demografski pritiski na zaostrovanje razmerja med številom delovno aktivnih in številom upokojencev se bodo v naslednjem desetletju z upokojevanjem baby-boom generacije začeli močno nadalje zaostrovati. Zato menim, da bi bile čim prej potrebne spremembe pokojninske zakonodaje, ki bi slovenski pokojninski sistem na to pripravile. Bolj kot zniževanje ravni pokojnin, ki se bodo do leta 2024 v skladu z obstoječo pokojninsko zakonodajo že tako ali tako zniževale, priporočam ukrepe za poviševanje starostne meje ob upokojitvi. Učinek je namreč pri tem dvojen – manjše število upokojencev potrebuje manj javnofinančnih izdatkov za pokojnine, hkrati pa višje število delovno aktivnih več prispeva v javnofinančni sistem. Ker študije kažejo, da se z naraščanjem dolgoživosti izboljšuje tudi zdravstveno stanje prebivalstva, je ta ukrep tudi

najbolj logičen odgovor na opisane procese. Potrebno pa bo najti ustrezno kombinacijo ukrepov države, ki bi posameznike in podjetja spodbujali k daljšemu ostajanju v zaposlitvi ter zavedanju podjetij o kapitalu, ki ga predstavljajo starejši, še prej pa bo potrebno najti soglasje v družbi oziroma med socialnimi partnerji glede potrebnih sprememb. Pri tem bi nam kot zgled lahko služil primer Finske, ki sem ga predstavila v diplomskem delu.

LITERATURA IN VIRI

1. Ageing and Employment Policies: Finland. Executive summary and recommendations. (2004). *OECD*. Najdeno 18. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.oecd.org/dataoecd/30/55/35050387.pdf>
2. Ahčan, A. & Polanec, S. (2007). *Vpliv opcijske vrednosti na odločitev o upokojitvi v Sloveniji*. Najdeno 23. junija 2009 na spletnem naslovu <http://www.bsi.si/library/includes/datoteka.asp?DatotekaId=2966>
3. *Am I eligible for a part-time pension? [Työeläke Internet Service in Finland]*. Najdeno 5. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.tyoelake.fi/Page.aspx?Section=39358&Item=11513>
4. Bešter, H. (2008, 1. januar). Ali smo v Sloveniji pripravljeni na izzive, povezane s staranjem prebivalstva? *Mesečnik Industrijska demokracija*, str. 10-13.
5. Carone, G. (2005, november). Long-term labour force projections for the 25 EU Member States: A set of data for assessing the economic impact of ageing. *European Commission. Directorate-General for economic and financial affairs. European Commission Economic Paper No. 235*.
6. Dimovski, V. (2008, 28. oktober). Nova veja managementa - management starostnikov. *MQ, revija Združenja manager*. Najdeno 27. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.zdruzenje-manager.si/storage/3883/18_Nova_veja_managementa.pdf
7. Dimovski, V. & Žnidaršič, J. (2007). Ekonomski vidiki staranja prebivalstva v Sloveniji: kako ublažiti posledice s pristopom aktivnega staranja. *Kakovostna starost*, 10 (1), 2-15.
8. *Employment rate of older workers by gender - % [Eurostat]*. Najdeno 23. maja 2009 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tsiem020&plugin=1>
9. European Commission (2006, 1. januar). The impact of ageing on public expenditure: projections for the EU25 Member States on pensions, health care, long-term care, education and unemployment transfers (2004-2050). Annex. *European Economy. Special report*. Najdeno 16. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.iesf.es/fot/impactageing06-annex.pdf>
10. Eurostat (2008). *EUROPOP2008 - Convergence scenario, national level*. Najdeno 18. junija 2009 na spletnem naslovu

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,60136085&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=PROJ_08C_ESMS

11. Evropska komisija (2008). *Budgetary projections: assumptions*. Bruselj: Evropska komisija.
12. Giannakouris, K. (2008, 16. julij). Ageing characterises the demographic perspectives of the European societies. *Eurostat, Statistics in focus*. Najdeno 16. maja 2009 na spletnem naslovu http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-08-072/EN/KS-SF-08-072-EN.PDF
13. Ilmakunnas, S. & Takala, M. (2005). Promoting Employment among Ageing Workers: Lessons from Successful Policy Changes in Finland. *The Geneva Papers on Risk & Insurance - Issues & Practice*, 30 (4), 674-692.
14. Johnson, R. W. (2004). Trends in Job Demands Among Older Workers, 1992-2002. *Monthly Labor Review*, 127 (7), 48-56.
15. Kajzer, A. (2007). Izzivi dolgožive družbe v Sloveniji in finska politika aktivnega staranja. Vseživljenjsko izobraževanje in aktivno staranje. *Zbornik referatov in razprav* (str. 27-31). Ljubljana: Državni svet Republike Slovenije.
16. Komisija Evropskih skupnosti. (12. oktober 2006). *Sporočilo Komisije: Demografska prihodnost Evrope, kako spremeniti izziv v priložnost*. Bruselj: Komisija Evropskih skupnosti.
17. Kraigher, T. (2003). Vpliv različnih možnosti demografskega razvoja na ekonomsko vzdržnost staranja prebivalstva v Sloveniji. *Referat. 13. Statistični dnevi*. Radenci: Statistični urad Republike Slovenije.
18. Kraigher, T. (2005). Srednjeročna in dolgoročna projekcija demografskega razvoja Slovenije in njegovih socialno-ekonomskih komponent. *Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. Delovni zvezek št. 10/2005*. Najdeno 18. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2005/dz10-05.pdf
19. *Lizbonska strategija [Vladni portal z informacijami o življenju v Evropski uniji]*. Najdeno 2. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.evropa.gov.si/si/lizbonska-strategija/>
20. Malačič, J. (2005). Demografske razmere in prebivalstvena politika v Sloveniji: Iz Jugoslavije v Evropsko Unijo. *Naše gospodarstvo*, (5-6), 11-18.

21. Malačič, J. (2006). *Demografija: teorija, analiza, metode in modeli* (6. izdaja). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
22. Marentič Požarnik, B. (2008). *Case Study – Slovenia, University of Ljubljana*. Najdeno 4. avgusta 2009 na spletni strani <http://www.sdvd.si/dokumenti/CaseStudySlovenia.doc>
23. *Mesečni statistični pregled Republike Slovenije, december 2002*. (2002). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
24. *Mesečni statistični pregled Republike Slovenije, oktober 2005*. (2005). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
25. Mosisa, A. & Hipple, S. (2006). Trends in labor force participation in the United States. *Monthly Labour review*, 129 (10), 35-57.
26. *Nacionalna strategija skrbi za kakovostno staranje prebivalstva in za solidarno sožitje generacij v Sloveniji* (2006). Najdeno 20. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija_staranje_sozitje_2006_jrazprava_5_6_06.pdf
27. Odnos podjetij do starejših zaposlenih: poročilo raziskave z interpretacijo rezultatov in priporočili. (2008). *Kapitalska družba*. Najdeno 17. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.kapitalska-druzba.si/_files/655/Raziskava_odnos_podjetij_do_starej%C5%A1ih_zaposlenih_KAD.PDF
28. Odnos Slovencev do starosti in varčevanja za starost: poročilo raziskave (2007). *Kapitalska družba*. Najdeno 16. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.kapitalska-druzba.si/_files/428/raziskava_odnos_do_starosti.pdf
29. Ograjenšek, I., Redek, T. & Domadenik, P. (2009). Slovenian Employers and the Challenge of the Longer Working Life. *Revija za socialno politiko*, 16 (2), 141-148.
30. *Pension reforms [Varma Mutual Pension Insurance Company]*. Najdeno 5. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.varma.fi/Varma/en-US/Left/Benefits/PensionReform.htm>
31. Pomembnejši statistični podatki o Sloveniji. (2009). *Statistični urad Republike Slovenije*. (Št. 1/2009, 30. januar 2009).
32. Pomembnejši statistični podatki o Sloveniji. (2009). *Statistični urad Republike Slovenije*. (Št. 7/2009, 31. julij 2009).

33. *Poročilo o razvoju 2005*. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj. Najdeno 15. junija 2009 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2005/pr2005.pdf
34. *Prebivalstvena piramida [Statistični urad Republike Slovenije]*. Najdeno 14. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.stat.si/Piramida.asp>
35. Purcell, P. J. (2006). Older workers: employment and retirement trends. *Journal of Pension Planning & Compliance*, 32 (1), 1-18.
36. Rubin, R. M. (2006). What does the aging of the workforce mean for workers and for business? *Business Perspectives*, 18, 2-7.
37. Sambt, J. (2009). *National Transfer Accounts for Slovenia*. Doktorska disertacija, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
38. *Statistični letopis Republike Slovenije 2007*. (2007). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
39. *Statistični letopis Republike Slovenije 2008*. (2008). Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
40. *Strategija varstva starejših do 2010 – solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva* (2006). Najdeno 26. aprila 2009 na spletnem naslovu http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija_varstva_starejsih_splet_041006.pdf
41. Šlebinger, M., Pušnik, K., & Bradač, B. (2006). Pristopi k politiki aktivnega staranja. *IB revija*, (4), 74-79.
42. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (2008). Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
43. Vertot, N. (2008a, 29. september). 1. oktober, mednarodni dan starejših. *SURS*. Najdeno 24. aprila 2009 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1908
44. Vertot, N. (2008b, november). Prebivalstvo Slovenije se stara - potrebno je medgeneracijsko sožitje. *Statistični urad Republike Slovenije*. Najdeno 24. aprila 2009 na spletnem naslovu http://www.stat.si/doc/pub/Staranje_prebivalstva_slo.pdf
45. Vošner, M. (2007). Staranje delovne sile - nov izziv za strokovne delavce. *5. konferenca Inšpektorata Republike Slovenije za delo*. Najdeno 17. maja 2009 na spletnem naslovu

http://www.id.gov.si/fileadmin/id.gov.si/pageuploads/Varnost_in_zdravje_pri_delu/5_Konferenca/BVD_-_5_konferenca_IRSD__18_4_2007_.pdf

46. *Zavarovanci pokojninskega in invalidskega zavarovanja [Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje]*. Najdeno 19. maja 2009 na spletnem naslovu <http://www.zpiz.si/src/predstavitev/zavarovanci.html>
47. Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje (2008). Letno poročilo Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje. Ljubljana: Zavod za pokojninsko in invalidsko zavarovanje.
48. *Zdravo staranje* (2007). Najdeno 14. maja 2009 na spletnem naslovu http://www.healthyageing.nu/upload/Short%20version/slovenian_shortHA_web070712.pdf

PRILOGE

KAZALO PRILOG

<i>Priloga 1: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – zelo optimistična varianta, ženske</i>	<i>1</i>
<i>Priloga 2: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – zelo optimistična varianta, moški</i>	<i>1</i>
<i>Priloga 3: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – optimistična varianta, ženske</i>	<i>2</i>
<i>Priloga 4: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – optimistična varianta, moški</i>	<i>2</i>
<i>Priloga 5: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – pesimistična oziroma konstantna varianta, ženske</i>	<i>3</i>
<i>Priloga 6: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – pesimistična oziroma konstantna varianta, moški</i>	<i>3</i>
<i>Priloga 7: Variante za število delovno aktivnih in število upokojenih od leta 2007 do 2060</i>	<i>4</i>
<i>Priloga 8: Projekcije stopenj delovne aktivnosti glede na tri starostne skupine, ženske</i>	<i>4</i>
<i>Priloga 9: Projekcije stopenj delovne aktivnosti glede na tri starostne skupine, moški</i>	<i>5</i>

Priloga 1: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – zelo optimistična varianta, ženske

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	12,6	12,2	12,3	12,5	12,3	12,3	-0,3
20-24	47,6	49,3	48,9	49,4	49,3	49,2	+1,6
25-29	74,8	73,9	73,8	74,1	74,0	74,0	-0,8
30-34	87,5	84,5	84,6	84,7	84,6	84,7	-2,8
35-39	88,7	86,9	87,2	87,3	87,2	87,3	-1,4
40-44	88,3	88,6	87,6	87,7	87,6	87,7	-0,6
45-49	85,8	85,2	84,1	84,2	84,3	84,3	-1,5
50-54	69,5	73,2	75,9	78,7	81,5	84,3	+14,8
55-59	29,5	43,0	53,3	63,6	74,0	84,3	+54,8
60-64	12,2	26,7	37,8	48,9	60,1	71,2	+59,0
65-69	10,4	21,7	30,5	39,2	47,9	56,6	+46,2
70-74	8,0	15,3	20,8	26,4	32,0	37,6	+29,6

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 2: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – zelo optimistična varianta, moški

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	19,7	19,1	19,1	19,4	19,1	19,1	-0,6
20-24	61,6	62,5	62,3	62,8	62,7	62,6	+1,0
25-29	85,8	86,0	85,9	86,0	86,0	86,0	+0,2
30-34	92,8	92,3	92,3	92,4	92,4	92,4	-0,4
35-39	92,5	93,1	93,0	93,1	93,0	93,1	+0,6
40-44	91,9	91,6	91,9	91,9	91,9	91,9	0,0
45-49	87,9	88,9	88,8	88,8	88,8	88,8	+0,9
50-54	78,6	81,1	83,0	85,0	86,9	88,8	+10,2
55-59	61,1	67,9	73,1	78,4	83,6	88,8	+27,7
60-64	22,5	35,9	46,3	56,6	66,9	77,3	+54,8
65-69	15,4	26,1	34,5	42,8	51,1	59,4	+44,0
70-74	11,7	18,0	22,9	27,8	32,7	37,6	+25,9

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 3: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – optimistična varianta, ženske

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	12,6	12,2	12,3	12,5	12,3	12,3	-0,3
20-24	47,6	49,3	48,9	49,4	49,3	49,2	+1,6
25-29	74,8	73,9	73,8	74,1	74,0	74,0	-0,8
30-34	87,5	84,5	84,6	84,7	84,6	84,7	-2,8
35-39	88,7	86,9	87,2	87,3	87,2	87,3	-1,4
40-44	88,3	88,6	87,6	87,7	87,6	87,7	-0,6
45-49	85,8	85,2	84,1	84,2	84,3	84,3	-1,5
50-54	69,5	73,2	75,9	78,7	81,5	84,3	+14,8
55-59	29,5	39,7	47,6	55,5	63,4	71,2	+41,7
60-64	12,2	23,1	31,5	39,9	48,3	56,6	+44,4
65-69	10,4	17,1	22,2	27,3	32,4	37,6	+27,2
70-74	8,0	10,7	12,8	14,9	17,0	19,0	+11,0

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 4: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – optimistična varianta, moški

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	19,7	19,1	19,1	19,4	19,1	19,1	-0,6
20-24	61,6	62,5	62,3	62,8	62,7	62,6	+1,0
25-29	85,8	86,0	85,9	86,0	86,0	86,0	+0,2
30-34	92,8	92,3	92,3	92,4	92,4	92,4	-0,4
35-39	92,5	93,1	93,0	93,1	93,0	93,1	+0,6
40-44	91,9	91,6	91,9	91,9	91,9	91,9	0,0
45-49	87,9	88,9	88,8	88,8	88,8	88,8	+0,9
50-54	78,6	81,1	83,0	85,0	86,9	88,8	+10,2
55-59	61,1	65,1	68,1	71,2	74,2	77,3	+16,2
60-64	22,5	31,5	38,5	45,5	52,4	59,4	+36,9
65-69	15,4	20,8	25,0	29,2	33,4	37,6	+22,2
70-74	11,7	13,9	15,6	17,3	19,0	20,7	+9,0

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 5: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – pesimistična oziroma konstantna varianta, ženske

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	12,6	12,2	12,3	12,5	12,3	12,3	-0,3
20-24	47,6	49,3	48,9	49,4	49,3	49,2	+1,6
25-29	74,8	73,9	73,8	74,1	74,0	74,0	-0,8
30-34	87,5	84,5	84,6	84,7	84,6	84,7	-2,8
35-39	88,7	86,9	87,2	87,3	87,2	87,3	-1,4
40-44	88,3	88,6	87,6	87,7	87,6	87,7	-0,6
45-49	85,8	85,4	84,0	84,2	84,3	84,3	-1,5
50-54	69,5	69,5	69,5	69,5	69,5	69,5	0,0
55-59	29,5	29,5	29,5	29,5	29,5	29,5	0,0
60-64	12,2	12,2	12,2	12,2	12,2	12,2	0,0
65-69	10,4	10,4	10,4	10,4	10,4	10,4	0,0
70-74	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0	0,0

Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 6: Predpostavljene stopnje delovne aktivnosti po posameznih starostnih razredih – pesimistična oziroma konstantna varianta, moški

	2007	2020	2030	2040	2050	2060	Sprememba 2007-2060 v odstotnih točkah
15-19	19,7	19,1	19,1	19,4	19,1	19,1	-0,6
20-24	61,6	62,5	62,3	62,8	62,7	62,6	+1,0
25-29	85,8	86,0	85,9	86,0	86,0	86,0	+0,2
30-34	92,8	92,3	92,3	92,4	92,4	92,4	-0,4
35-39	92,5	93,1	93,0	93,1	93,0	93,1	+0,6
40-44	91,9	91,6	91,9	91,9	91,9	91,9	0,0
45-49	87,9	88,9	88,8	88,8	88,8	88,8	+0,9
50-54	78,6	78,6	78,6	78,6	78,6	78,6	0,0
55-59	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1	61,1	0,0
60-64	22,5	22,5	22,5	22,5	22,5	22,5	0,0
65-69	15,4	15,4	15,4	15,4	15,4	15,4	0,0
70-74	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	11,7	0,0

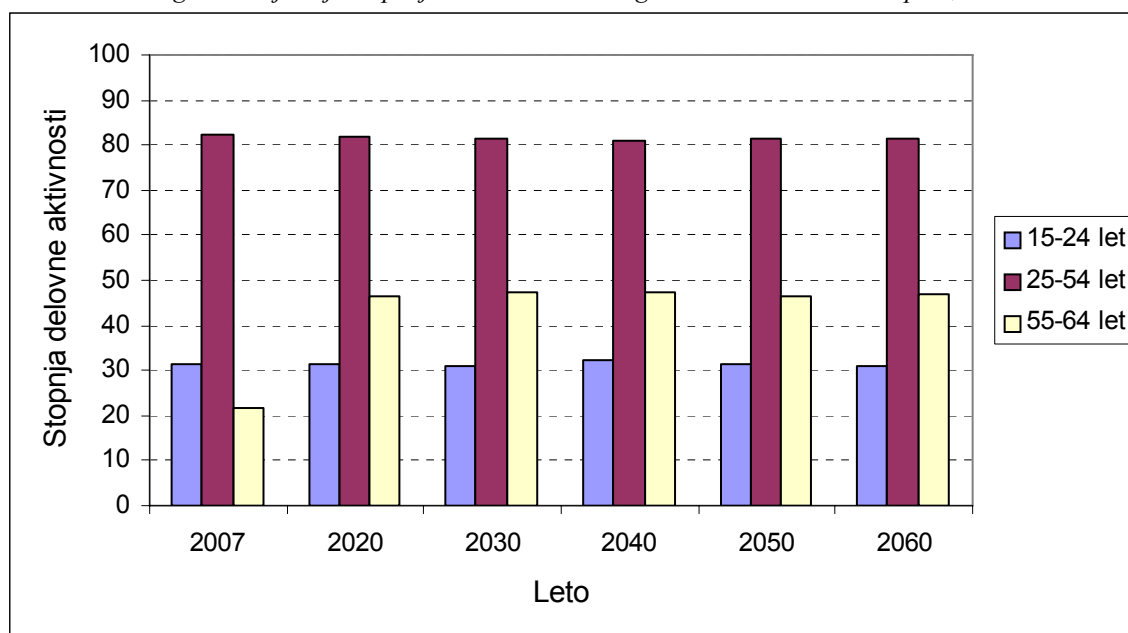
Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 7: Variante za število delovno aktivnih in število upokojenih od leta 2007 do 2060

		2007	2020	2030	2040	2050	2060
<i>Zelo optimistična varianta</i>	delovno aktivni	976.513	982.822	949.928	918.240	880.645	840.249
	upokojeni	522.437	621.785	659.633	676.073	651.381	590.855
<i>Optimistična varianta</i>	delovno aktivni	976.513	961.615	910.258	861.235	810.236	768.991
	upokojeni	522.437	525.341	696.822	729.772	721.116	666.447
<i>Osnovna varianta</i>	delovno aktivni	976.513	962.123	886.657	807.147	731.849	679.297
	upokojeni	522.437	636.433	716.731	781.883	799.866	759.307
<i>Pesimistična (konstantna) varianta</i>	delovno aktivni	976.513	921.475	838.964	759.792	692.786	648.857
	upokojeni	522.437	675.821	765.379	827.452	843.889	792.337

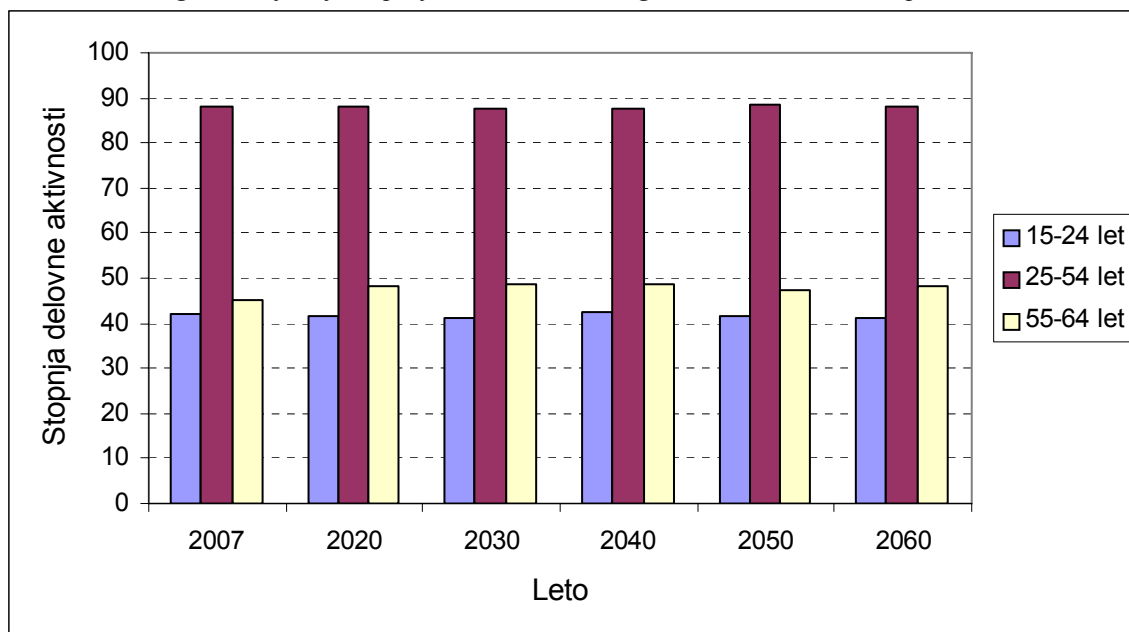
Vir: Eurostat, EUROPOP2008, 2008; Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008; UMAR, interni izračuni, 2008.

Priloga 8: Projekcije stopenj delovne aktivnosti glede na tri starostne skupine, ženske

Vir: Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008.

Priloga 9: Projekcije stopenj delovne aktivnosti glede na tri starostne skupine, moški

Vir: Evropska komisija, Budgetary projections: assumptions, 2008.